

UNIVERZITA TOMÁŠE BATI VE ZLÍNĚ
FAKULTA HUMANITNÍCH STUDIÍ
Institut mezioborových studií Brno

**Problematika rozvodu z pohledu sociální
pedagogiky**

BAKALÁŘSKÁ PRÁCE

**Vedoucí bakalářské práce:
PhDr. Antonín Olejníček**

**Vypracovala:
Lucie Moravcová**

Brno 2010

Prohlášení

Prohlašuji, že jsem bakalářskou práci na téma „ Problematika rozvodu z pohledu sociální pedagogiky“ zpracovala samostatně a použila jsem literaturu uvedenou v seznamu použitých pramenů a literatury, který je součástí této bakalářské práce.

Elektronická a tištěná verze bakalářské práce jsou totožné.

Brno 10.4.2010

.....

Lucie Moravcová

Poděkování

Děkuji panu PhDr. Antonínu Olejníčkovi za velmi užitečnou metodickou pomoc, kterou mi poskytl při zpracování mé bakalářské práce.

Zároveň bych chtěla poděkovat své rodině a blízkým za jejich trpělivost a morální podporu, kterou mi poskytli při zpracování mé bakalářské práce.

Lucie Moravcová

OBSAH

Úvod

I. TEORETICKÁ ČÁST

1. Rodina	6
1.1. Definice rodiny	6
1.2. Funkce rodiny	7
1.3. Rodina dnes	9
1.4. Význam rodiny v současné společnosti	10
1.5. Pojem manželství	11
1.6. Vznik manželství, manželská práva a povinnosti	12
1.7. Dílčí závěr	13
2. Rozvod manželství	14
2.1. Rozvod manželství a sociální pedagogika	14
2.2. Zrušení manželství rozvodem	15
2.3. Proces rozvodu	16
2.4. Řízení o rozvod manželství	16
2.4.1. Sporný rozvod, rozvod se zjišťováním příčin rozvratu	17
2.4.2. Nesporný rozvod, rozvod bez zjišťování příčin rozvratu	17
2.4.3. Tvrdozní klauzule	18
2.5. Dílčí závěr	19
3. Rozvod manželství a nezletilé děti	20
3.1. Důsledky rozvodové situace pro děti	20
3.2. Ochrana dítěte	22
3.3. Právní úprava jednotlivých institutů svěřením do výchovy	23
3.3.1. Výhradní péče jednoho z rodičů	24
3.3.2. Společná a střídaná výchova	24
3.4. Možnosti minimalizace následků rozvodu na dítě	26
3.5. Dílčí závěr	28

4. Mediace	29
4.1. Pojem mediace	29
4.2. Mediace v průběhu rozvodových sporů	29
4.3. Využití mediace a její typy	30
4.4. Výhody a nevýhody mediace	31
4.5. Dílčí závěr	33
5. Finanční dopady rozvodu	34
5.1. Společné jmění manželů	34
5.2. Závazky společného jmění manželů	35
5.3. Vypořádání společného jmění manželů	38
5.4. Dílčí závěr	39
II. PRAKTICKÁ ČÁST	40
6.1. Stanovení cíle šetření a hypotézy	40
6.2. Metoda sběru dat	40
6.3. Zpracování informací	41
6.4. Vyhodnocení výsledků šetření	58
Závěr	60
Resumé	62
Anotace	63
Klíčová slova	63
Seznam použité literatury	64

Úvod

Má bakalářská práce se zaměřuje na jeden z aktuálních problémů naší společnosti, kterým je stále stoupající míra rozvodovosti. Téma jsem zvolila zejména s ohledem na jeho aktuálnost v současné společnosti, kdy se rozvody manželství staly každodenní záležitostí a já se s rozvádějícími se páry denně setkávám ve svém zaměstnání. Několikrát jsem si kladla otázku, proč se tolik lidí rozvádí a jaké mohou být příčiny tohoto nežádoucího vývoje. K tématu mě tedy vedla jednak má touha hlouběji do tohoto problému proniknout, ale také možnost nahlédnout na tuto problematiku z jiného úhlu pohledu než právního, tedy z pohledu oboru, který studuji, z pohledu sociální pedagogiky.

Téma mé práce je se sociální pedagogikou velmi úzce spjato, neboť její místo je všude tam, kde rodina neplní z různých důvodů svoji funkci. Jedním z hlavních cílů sociální pedagogiky je pomoc dětem, mládeži, ale i dospělým v různých typech prostředí hledáním optimálních forem pomoci a kompenzování nedostatků, péče o rodinu, pomoc rodině, ale i jejím jednotlivým členům při různých sociálních problémech.¹

Rozvod patří mezi nejbolestnější a nejkomplikovanější situace, jaké kdy lidé prožijí. Je také hlavním důvodem neustále se zvyšujícího počtu neúplných rodin. Zvlášť závažným způsobem však dopadá na nezletilé děti, pro které je rozpad rodiny vždy bolestným a tísnivým zážitkem. S rozvodem manželství je spojeno množství negativních emocí – smutek, zklamání, vztek na druhého, někdy i agresivita. Této negativní atmosféře jsou tak vystaveny i děti, které se tak ocitají v neharmonickém, napjatém prostředí a je tak ohroženo naplnění jejich základních potřeb jistoty a bezpečí.

Zvlášť v současné době nemají naše děti snadné časy. Úroveň rodinného života poklesla, ze sousedství vymizel pocit společenství, je mnohem více projevů násilí, které se stává bezprostředním vlivem televize, ale i jiných médií. Pro naše děti je úplná rodina poslední baštou důvěry, bezpečí a útěchy. Důsledky rozvodu mohou být pro děti různé

---

¹ Bakošová, Z. *Sociálna pedagogika ako životná pomoc*. 3.vyd.Bratislava: Univerzita Komenského, public promotion, 2008, s. 58

a každé je prožívá jinak. „My se však můžeme snažit vytvořit takovou rodinnou strukturu, která našim dětem zajistí, že se s *nimi* nikdo nerozvede, strukturu, která ochrání jejich nezadatelné právo na oba rodiče.“²

Rozvod však není otřesem pouze emocionálním, ale i otřesem finančním. Dalším mohutným argumentem proti rozvodu je v mnohých případech dramatické snížení životní úrovně dítěte. V posledních letech můžeme sledovat neustále rostoucí zadluženost domácností, ať už se jedná o hypotéky, spotřebitelské půjčky či úvěry z podnikání. Zadluženost se pak promítá i do složitých ekonomických řešení rozpadajících se manželství. Rozvodem manželství se totiž nedělí pouze majetek, ale také dluhy a závazky vzniklé za trvání manželství. Neúplné rodiny, v našich podmínkách tedy převážně matky s dětmi, se tak mnohdy dostávají do velmi tíživé finanční situace. Některým rodinám tak může hrozit i sociální vyloučení, děti se mohou stát terčem šikanování a může se v takovýchto rodinách častěji objevit i deviantní chování.³

Středem mého zájmu a cílem mé práce je poukázat na stoupající počet rozvodovosti manželství a v souvislosti s tímto i nárůstem počtu rodin, kde se dítě může ocitnout v neharmonickém prostředí, kdy šrámy a bolesti si tak ponese do svého dalšího života. Poukáži tedy na složitost rozvodového procesu jednak z pohledu jeho zvládnání nezletilými dětmi, ale také z pohledu ekonomického. Práci strukturuji do 5 hlavních kapitol, z nichž každá obsahuje další podkapitoly. Závěr každé kapitoly pak bude obsahovat určité shrnutí, můj vlastní názor na danou problematiku, případně poznatky z praxe. Teoretickou část práce začnu popisem rodiny, jejími funkcemi, změnami, kterými rodina prošla ve svém vývoji a také její nezastupitelné úloze v současné společnosti. Abych mohla vysvětlit pojem rozvodu manželství, jeho příčiny a následky, stručně také pojednám o samotném manželství. Jádro mé práce pak tvoří nejprve vymezení sociální pedagogiky, rozvodu manželství, jeho právní úpravy a také jeho vlivu na nezletilé děti. Teoretickou část práce uzavřu pojednáním o finančních dopadech rozvodu manželství a poukáži tak na mnohdy velmi dramatické snížení životní úrovně neúplné rodiny vlivem rozvodu manželství.

---

² Warshak, R.A. *Revoluce v porozvodové péči o děti*. Praha: Portál, 1996, s. 209

³ Kraus, B. *Základy sociální pedagogiky*. Praha: Portál, 2008, s. 86

V praktické části práce analýzou spisového materiálu určím počet rozvodů v rámci obvodu Okresního soudu ve Vyškově v letech 2005 až 2008, a zaměřím se současně na nejčastější příčiny rozvodů manželství. *Cílem praktické části mé práce pak bude posoudit finanční dopady rozvodů, kdy předmětem mého zájmu bude zjistit, zda a jakým způsobem se vyrovnávají matky s nezletilými dětmi s dluhy a závazky vzniklými za trvání manželství. Z dostupných materiálů se pokusím vyvodit, zda se počet rozvodových sporů doprovázených těmito finančními problémy a následnými soudními spory, případně exekucemi, rok od roku zvyšuje. Pokusím se z dostupných materiálů zjistit, zda skutečně dramatiky roste počet žen, které i po rozvodu manželství jsou povinny hradit dluhy vzniklé za trvání manželství, příp. jsou nuceny vlivem těchto skutečností čelit exekucím.*

I. TEORETICKÁ ČÁST

1. Rodina

1.1. Definice rodiny

„ Každé dítě vstupuje do života branami rodiny. Ta stojí na dvou pilířích: matce a otci. Tam, kde jeden z nich chybí, se klenba bortí a životní start je u těchto dětí ohrožen či alespoň velmi ztížen.“⁴

Rodina je předmětem zájmu více věd. Jednoznačná definice pojmu rodina je však velmi problematická. Liší se podle přístupu různých vědních disciplín. Literatura také uvádí různé definice na základě různých aspektů (rolí, komunikace, procesu socializace, atd.).

Rodina je nejmenší sociální skupinou, spojovacím článkem mezi jednotlivcem a společností.⁵ Lze ji v současnosti považovat za „institucionalizovaný sociální útvar nejméně tří osob, mezi nimiž existují rodičovské, příbuzenské nebo manželské vazby. Základem rodiny je dyadický pár – muž a žena, tj. nějaká forma manželství nebo partnerství. Rodina je tedy postavena na partnerství osob opačného pohlaví, které má trvalejší ráz, a na příbuzenství. Výchozím znakem každé rodiny je existence nejméně jednoho dítěte bez zřetele na jeho věk.“⁶

Podstatné je v tomto směru podotknout, že v posledních letech se zvyšuje podíl rodin založených na soužití partnerů bez uzavření manželství. I takováto soužití lidí, která nejsou spojena zákonným manželským svazkem, však mohou fungovat jako rodina a splňovat další znaky rodiny – její členové bydlí pod jednou střechou a spolupracují mezi sebou v rámci společensky uznávané dělby práce. Legalizace partnerského soužití tak není nutnou podmínkou rodinného života. Lze tedy také přijmout vymezení, že rodina je „strukturovaným celkem (systémem), jehož smyslem, účelem a náplní je utvářet relativně bezpečný, stabilní prostor a prostředí pro sdílení,

---

⁴ Bakalář, E. et al. *Rozvodová tematika a moderní psychologie*. Praha: Karolinum, 2006, s. 9

⁵ Bakošová, Z. *Sociální pedagogika jako životná pomoc*. Bratislava: Univerzita Komenského, public promotion, 2008, s. 108

⁶ Kraus, B., Poláčková, V. *Člověk - prostředí - výchova*. Brno: Paido, 2001, s. 78

reprodukcí a produkci života lidí. V každém případě je to přirozené prostředí, do něhož se člověk rodí, aniž by si mohl vybrat jiné, a přijímá to, co mu připravili rodiče.⁷

Rodina je každému jedinci prvním přirozeným společenským prostředím, do něhož vstupuje na počátku své existence, klade základy celé osobnosti dítěte a velmi podstatně tak poznamenává a ovlivňuje jeho další život.⁸ Každé dítě potřebuje ke svému zdárnému vývoji emočně kladné prostředí, projevy lásky, ochranu před negativními vlivy a dopady vnějšího světa. Proto bychom měli o instituci rodiny, zvláště v současné době, pečovat a chránit ji.

1.2. Funkce rodiny

Rodina v současnosti plní různé funkce a zajišťuje mnoho činností – pečuje o hmotné zabezpečení svých členů, jejich zdraví, výživu, kulturní návyky, vytváří specifické socializační a výchovné prostředí pro děti, vštěpuje jim morální postoje, ovlivňuje je, chrání a podporuje.⁹ Rodina je v životě každého velmi důležitým faktorem a i přes mnohé změny, kterými prošla ve svém vývoji, je stále nenahraditelnou institucí a jednou z nejvýznamnějších hodnot lidské společnosti.

Ve vymezení a počtu funkcí jsou u různých autorů rozdíly. Podle B. Krause rozlišujeme tyto základní funkce rodiny:

- a) biologicko reprodukční funkce - zahrnuje sexuální život manželů a plození potomstva. Má význam jak pro jedince tvořící rodinu, tak pro celou společnost. Pro svůj zdárný rozvoj potřebuje společnost stabilní reprodukční základnu. Ačkoliv podstata této funkce se nemění, podle současného trendu ve většině vyspělých zemí je dítě mnohdy vnímáno jako překážka v profesním růstu a v rodinách s nižšími příjmy pak také jako přepych. Proto v posledních letech v těchto zemích pozorujeme úbytek dětí, stále více partnerů plánuje pouze jedno dítě a ženy se stávají matkami v pozdějším věku.
- b) socializačně-výchovná funkce - zahrnuje socializaci dětí a sociální kontrolu. Rodina je první sociální skupinou, která učí dítě přizpůsobovat se životu,

⁷ Kraus, B. *Základy sociální pedagogiky*. Praha: Portál, 2008, s. 80

⁸ Klapilová, S. *Kapitoly ze sociální pedagogiky*. Olomouc: Vydavatelství Univerzity Palackého, 1996, s. 27

⁹ Kraus, B., Poláčková, V. *Člověk – prostředí – výchova*. Brno: Paido, 2001, s. 79

osvojit si základní návyky a způsoby chování běžné ve společnosti. Ústřední úlohou socializačního procesu v rodině pak zůstává příprava dětí a mladistvých na vstup do praktického života. Dítě od narození po celou dobu života v rodině přijímá různé informace a aktivně je zpracovává v souladu se svými vlohami, potřebami a zkušenostmi, ale i s hodnotovými orientacemi a vzory, jimiž jsou pro dítě hlavně rodiče a sourozenci.

- c) sociálně-ekonomická funkce - spočívá v materiálním zabezpečení členů rodiny a vytváření statusu. Obsahuje řadu aspektů. Poruchy ekonomické funkce se projevují v hmotném nedostatku, což je v současnosti důsledek nezaměstnanosti, zvyšování životních nákladů. V posledních letech nastává také větší diferencovanost rodin, čím dál více se jich koncentruje v nižších příjmových pásmech a některým z nich tak hrozí sociální vyloučení.
- d) ochranná funkce (zaopatřovací, pečovatelská) - spočívá v zabezpečení životních potřeb (biologických, hygienických, zdravotních) všem členům rodiny, dětem především. I zde došlo v poslední době k jistým změnám, kdy dříve tuto funkci na sebe přejímal stát (nemocenské pojištění, důchodové pojištění, domovy důchodců atd.), po r. 1990 se však předpokládá větší spoluúčast rodiny na plnění této funkce (např. pacienti jsou propouštěni dříve do domácího ošetřování, některé léčebny zanikají, očkování a preventivní prohlídky ze škol vymizely atd.).
- e) emocionální funkce - je nezastupitelná, neboť tuto funkci nemůže zabezpečit jiná instituce než rodina. Žádná další instituce nedokáže vytvořit potřebné citové zázemí, pocit lásky, bezpečí a jistoty a tudíž nemůže ve své podstatě zaznamenat ani žádné změny. Změny je možno registrovat v úrovni a kvalitě, v jaké se s ní rodina vypořádává. V 90. letech lze v důsledku různých proměn rodiny pozorovat, jak přibývá rodin, které emocionální funkci plní jen s velkými obtížemi nebo ji neplní vůbec. Důsledkem pak je nárůst počtu dětí citově deprivovaných nebo dokonce týraných.
- f) rekreační funkce – rodina je také institucí, která by měla pamatovat na rekreaci, relaxaci a zábavu. V tomto směru je významné, do jaké míry tráví členové rodiny pohromadě svůj volný čas, čemu se v tomto volném čase věnují, jak tráví dovolené, atd.¹⁰

---

¹⁰ Kraus, B. *Základy sociální pedagogiky*. Praha: Portál, s.r.o., 2008, s. 81-83

1.3. Rodina dnes

Společnost se v určitým způsobem v čase vyvíjí a mění, v souvislosti s tímto dochází také ke změnám ve funkcích rodiny. Současná rodina pozbyla některé ze svých dřívějších funkcí, jiné funkce ztratily nebo naopak získaly na významu. Řadu funkcí rodiny převzal v průběhu a vývoje moderní společnosti stát. Proměny současné rodiny zasahují zejména sociální role rodičů. Vlivem procesu demokratizace uvnitř rodiny ztratil muž své dřívější výsadní mocenské postavení. Žena tak získala mnohá práva, ale i povinnosti, které dříve náležely výhradně muži. Rovněž děti se aktivněji zapojují a podílejí se na organizaci a chodu rodinného života.

V současnosti je také typické, že se oba rodiče snaží realizovat ve své profesi. S rostoucí vzdělaností, kvalifikovaností žen tak přibývá dvoukariérových manželství. Rodina se již neschází tak často jako dříve, aby se její členové vzájemně podělili o své zážitky, rodiče jsou také nuceni trávit mnohem více času v pracovním procesu, rozvíjejí své podnikatelské aktivity, v důsledku čehož dochází ke zúžení prostoru pro výchovné působení a nárůstu počtu dětí trávících svůj volný čas a řešících své životní problémy „po svém“.¹¹ V současné době také roste počet párů, kteří spolu žijí bez formálně uzavřeného manželství. Významný podíl na této skutečnosti má změna životního stylu v posledních letech, kdy měřítkem úspěchu se stávají peníze a úspěch v zaměstnání. V souvislosti s neustále zvyšující se nezaměstnaností musí lidé bojovat o udržení svého pracovního místa. Následkem všech těchto skutečností pak partneři nemají čas nejen na sebe, ale ani na výchovu svých dětí.

Současná společnost je také velmi silně zaměřena na zájmy jednotlivce, kdy je upřednostňováno hledání vlastního štěstí a zájem celku již není tak důležitý. Lidé stále více hledí na svou osobu, uvědomují si svou jedinečnost a stále více ji prosazují i v rodinných záležitostech. Právě tyto skutečnosti mohou být hlavní důvody neustále stoupající rozvodovosti, ale i zvýšení společenské tolerance vůči rozvodům a celkového snížení stability rodiny.

---

¹¹ Kraus, B., Poláčková, V. *Člověk - prostředí - výchova*. Brno: Paido, 2001, s. 34

1.4. Význam rodiny v současné společnosti

Přestože rodina prošla ve svém vývoji mnoha problémy a peripetemi, zůstává i na počátku nového století nepostradatelnou a těžko nahraditelnou institucí jak pro dospělého člověka, tak i pro dítě. „*Je nezastupitelná při předávání hodnot z generace na generaci, funguje jako nejvýznamnější socializační činitel. Stojí na počátku rozvoje osobnosti a má možnost ho v rozhodující fázi ovlivňovat.*“¹² Proto je zvláště v současné době nutno neustále zdůrazňovat nutnost a potřebu péče o rodinu, zejména v případě krize či rozvratu a zajistit tak zdravé prostředí pro vývoj dětí.

Je třeba také poukázat na skutečnost, že lidstvo v současné době čelí mnoha velkým problémům, jako jsou násilné akce, terorismus, zbrojení, vyčerpání energetických zdrojů, ekologické problémy, civilizační choroby, rozpad tradice (rodina, školské systémy, krize hodnot a kritérií), atd. Dříve také nebylo třeba čelit v procesu výchovy negativním vlivům médií, nástrahám výrazné technizace života a různým sociálně patologickým jevům v takové míře, jako je tomu dnes. Nebyly také tak vysoké požadavky a nároky na výkon, které způsobují psychický tlak, stresy a civilizační choroby.¹³ Výchovný proces tedy v současnosti probíhá v podstatně složitějších společensko-kulturních poměrech. Bohužel otázky výchovy a vzdělání nestojí dle průzkumů veřejného mínění v popředí zájmů společnosti a zapomíná se na skutečnost, že mnohé výše zmiňované problémy současné společnosti souvisejí právě se stavem výchovy.¹⁴

Má-li lidstvo přežít a zdárně se dále rozvíjet a vyvíjet, je třeba do výchovy nových generací investovat ty nejlepší síly. Je potřeba v tomto směru rozvíjet cenné lidské vlastnosti jako jsou rozmysl, cit pro pravdu, spravedlnost, vcítění do druhého, velkorysost, ale i další hodnoty, kterých je v současné době stále málo a jsou nezbytné pro přežití do budoucna. Tyto pozitivní vlastnosti bychom měli neustále posilovat a využít je právě k výchově dalších generací. Velký prostor je k tomu právě v rodinách. Proto je nutno zvláště v dnešní složité době pečovat o rodinu a zajistit tak stabilní prostředí pro zdárný vývoj dalších generací.¹⁵ Úplná, funkční a stabilní rodina je velmi

¹² Kraus, B. *Základy sociální pedagogiky*. Praha: Portál, 2008, s. 79

¹³ Kraus, B. *Základy sociální pedagogiky*. Praha: Portál, 2008, s. 71

¹⁴ Kraus, B., Poláčková, V. *Člověk - prostředí - výchova*. Brno: Paido, 2001, s. 43

¹⁵ Bakalář, E. *Nové pohledy na rozvodovou tematiku*. Praha: MPSV ČR, 1993, s. 30-31

silným faktorem pro zdárný vývoj dětí. Mnohým párům se tohoto cíle však nepodaří dosáhnout. Pokud se rodina vlivem různých okolností rozpadne, její členové se mnohdy ocitají ve složité životní situaci, nejsou schopni racionálně jednat, řešit různé problémy s tím související, někdy ani samostatně spravovat své osobní záležitosti. Společnost by měla učinit vše pro to, aby rodinám v těchto situacích pomohla, zejména tedy s ohledem na vývoj dětí tak, aby nedocházelo ke vzniku dysfunkčních procesů v těchto rodinách, děti z těchto rozvrácených rodin se neprojevovaly rizikovým chováním a neplnily tak v hojných počtech různá zdravotnická zařízení a domovy pro mládež.

Žádoucím, nikoliv však nezbytným předpokladem pro založení rodiny, je uzavření manželství.

1.5. Pojem manželství

Téměř v každé lidské společnosti existuje společensky uznávaný typ svazku mezi mužem a ženou, který je nazýván manželstvím.¹⁶ Jedná se o legálně sociálně definovaný a regulovaný vztah. Podstatně se však odlišuje od ostatních sociálních vztahů. Jde o vztah velmi intimní, intenzivní a mnohostranný. Zahrnuje podílení se dvou jedinců, muže a ženy, na podstatných aspektech života, majetku, peněz, sexuálního soužití, plánování významných událostí v životě a v neposlední řadě také starost o děti.

V zákoně o rodině je manželství definováno jako trvalé společenství muže a ženy, založené zákonem stanoveným způsobem. Hlavním účelem manželství je založení rodiny a řádná výchova dětí. Těžiště plnění společenského účelu manželství, jmenovitě manželství s nezletilými dětmi, je tedy v plnění výchovné funkce. Biologická funkce manželství pak spočívá v tom, že toto společenství je nejvýhodnějším prostředím k zajištění reprodukce společnosti a k uspokojení citových i sexuálních potřeb.

---

¹⁶ Hrušáková, M., Králíčková, Z.. *České rodinné PRÁVO*. Brno: Masarykova univerzita a Doplněk, 2006, s. 50

1.6. Vznik manželství, manželská práva a povinnosti

Manželství se dle zákona o rodině uzavírá svobodným a úplným souhlasným prohlášením muže a ženy o tom, že spolu vstupují do manželství, které se činí veřejně za přítomnosti dvou svědků. Prohlášení je možno učinit před matričním úřadem nebo před církevním orgánem. Uzavřením manželství vzniká ze zákona rozsáhlý okruh práv a povinností, která existují po celou dobu trvání manželství a zanikají pak až s jeho zánikem. Podle zákona o rodině muž a žena mají v manželství stejná práva a povinnosti. Jsou povinni žít spolu, být si věrni, vzájemně respektovat svoji důstojnost, pomáhat si, společně pečovat o děti a vytvářet zdravé rodinné prostředí.¹⁷

Manželství a rodina jsou v posledních desetiletích vystaveny řadě zátěží. „*Mění se rozsah a struktura rodin, bohatství vztahů, projevuje se nižší akceptace rodinných hodnot, mění se dělba práce v rodině, mění se formy rodinného spolužití, projevuje se větší křehkost rodinných vztahů.*“¹⁸ U předchozích generací byl rozvod méně častý proto, že akcent na individuální práva byl menší. Žena, která se v dřívějších dobách neprovdala a neměla tak manžela, který by jí zabezpečil, byla odkázána na svou rodinu, které pak často posluhovala. Kromě ekonomického hlediska stmelovalo rodinu a manželství také katolické náboženství. S tímto vším se samozřejmě pojilo i morální hledisko společnosti. Rozvod byl v dřívějších dobách ostuda. Normy byly jasné a individuální práva byla podřazena závazným pravidlům a plněním povinností. Postupnou emancipací žen, zvyšováním jejich vzdělání, nástupem do zaměstnání se však situace podstatě změnila. Ženy se staly existenčně nezávislými na svých partnerech a začaly o svém životě rozhodovat dle svých představ. Dnes jsou to právě ženy, které nejčastěji podávají návrh na rozvod manželství a řeší tak manželské problémy velmi radikálně. V zákonech došlo také během posledních let k mnoha změnám, jejichž cílem bylo rozvod urychlit a usnadnit. Rozvod manželství se zkrátka stal v současné společnosti relativně běžnou záležitostí a manželství méně závazným a tudíž i snadněji zrušitelným svazkem.

---

¹⁷ Holub, M., Nová, H. *Zákon o rodině, Komentář a předpisy související*. Praha: Linde, 2004, s. 14, 34

¹⁸ Bakošová, Z. *Sociální pedagogika jako životná pomoc*. Bratislava: Univerzita Komenského, public promotion, 2008, s. 93

1.7. Dílčí závěr

Domnívám se, že uzavření manželství a založení rodiny je jeden z nejvýznamnějších kroků, jaký můžeme v průběhu života učinit. Přestože neúplných rodin stále přibývá a stále více lidí v mém okolí se rozhodne žít v určitém svazku bez uzavření manželství, pro mnohé z nás však i v současné době rodina a manželství zaujímá první místa hodnotových žebříčků. Rodina tak stále ve společnosti plní funkci velmi důležité a nenahraditelné instituce.

Každá rodina je samozřejmě odlišná, každý z rodičů vychovává své děti podle určitých tradic a hodnot, které vyznává a je asi velmi těžké do tohoto systému jakkoliv zasahovat. Podle mého názoru by měla být ve společnosti více prezentována důležitost a význam rodiny jako instituce. Stát by měl rodinám více pomáhat nejen finančně, ale také prostřednictvím výchovy a vzdělání odborných pracovníků, kteří mohou rodinám v různých složitých životních situacích pomoci. Právě v tomto směru by mohla významně přispět sociální pedagogika. Zejména tedy vzděláváním odborníků – sociálních pedagogů, kteří budou speciálně proškoleni na práci s rodinou a budou schopni rychle a kvalifikovaně řešit různé potíže a problémy, do kterých se rodina, případně její jednotliví členové, dostanou.

2. Rozvod manželství

2.1. Rozvod manželství a sociální pedagogika

S ohledem na téma mé bakalářské práce, kdy nahlížím na problematiku rozvodu z pohledu sociální pedagogiky, stručně nejprve vymezím oba pojmy.

Sociální pedagogika je poměrně mladou vědní disciplínou. Pohledy na sociální pedagogiku jsou různorodé. V literatuře také můžeme nalézt více různých definic a přístupů k vymezení a definování sociální pedagogiky.

B. Kraus a V. Poláčková vymezují sociální pedagogiku jako „ pedagogickou disciplínu, která se zaměřuje nejen na problémy patologického charakteru, marginálních skupin, částí populace ohrožených ve svém rozvoji a potencionálně deviantně jednajících, ale především na celou populaci ve smyslu vytváření souladu mezi potřebami jedince a společnosti, na utváření optimálního způsobu života v dané společnosti.“¹⁹

S. Klapilová ve své publikaci uvádí, že se „ sociální pedagogika v současné době zaměřuje převážně na oblast prostředí a jeho vlivu na utváření osobnosti a pedagogizace prostředí a dále na prevenci a terapii sociálních deviací jedinců a sociálních skupin. Je tedy takto převážně zaměřena na vztah jedince a společnosti a otázky socializace a resocializace. Chápána je však také jako pomoc ohrožené a zanedbávané mládeži.“²⁰

O. Baláž definuje sociální pedagogiku jako disciplínu, která „řeší vztahy jedince a společnosti, podílí se na vymezování cílů výchovy, zkoumá výchovné aspekty socializačních procesů a přispívá k utváření a rozvoji osobnosti ve výchovně–vzdělávacím procesu v rodině, ve škole a ve volném čase, dále v zájmové a pracovní oblasti.“²¹

---

¹⁹ Kraus, B., Poláčková, V. *Člověk – prostředí – výchova*. Brno: Paido, 2001, s. 12

²⁰ Klapilová, S. *Kapitoly ze sociální pedagogiky*. Olomouc:: Vydavatelství Univerzity Palackého, 1996, s. 13

²¹ Klapilová, S. *Kapitoly ze sociální pedagogiky*. Olomouc:: Vydavatelství Univerzity Palackého, 1996, s. 14

Definice a pojetí sociální pedagogiky je více. Sociální pedagogika se také zabývá jevy a zkoumá oblasti, které mají velmi různorodou povahu. Jedním z hlavních okruhů naplňujících sociální pedagogiku jsou poruchy rodiny a rodičovství, mezi které můžeme jistě zařadit tíživé životní situace spojené s rozvodem manželství.²²

Také téma mé práce je velmi široké a je tak nemožné postihnout vše, co v této oblasti bezprostředně se sociální pedagogikou souvisí nebo se jí alespoň nějakým způsobem dotýká. Sociální pedagogika skýtá velké množství informací, poznatků a metod, které můžeme v tomto směru využít. S ohledem na rozsáhlost tématu mé bakalářské práce se v této omezím na oblasti, které vnímám jako nejpálčivější a nejdiskutovanější a jejichž souvislost se sociální pedagogikou je velmi úzká. Zaměřím se tedy na oblast nezletilých dětí, finančních dopadů rozvodů manželství, ale i mediaci, jako určité formy pomoci během rozvodových problémů a sporů.

2.2. Zrušení manželství rozvodem

Rozvod manželství je jediným právním prostředkem zániku manželství za života manželů. V současnosti má s institucí rozvodu zkušenosti stále větší procento manželských párů. Pro některé z nich byl jejich vztah příliš mučivý a rozchod pro ně znamená úlevu. Jiní však zase mají pocit, že rozvodem vše končí, že zprerhání dlouholetých vazeb znamená konec všeho, co po dlouhá léta budovali, a důvěrně známé věci postrádají. I ti partneři, kteří rozchod přivítali, však často prožívají pocity smutku, zklamání, bolesti.²³

Rozpad manželství zásadně změní stabilní vztahy k rodině a patří tak k jedné z nejbolestnějších životních událostí, jaké kdy lidé prožijí. Rozvodem manželství všichni něco, resp. někoho ztrácí – partneři navzájem jeden druhého, děti pak jednoho z rodičů. Ten, kdo opouští rodinu, ztrácí domov, byt. Nejtěžší ztráty jsou však citové. Přesto však rozvodem není zasažen jen citový život rozvádějících se manželů a jejich dětí, ale jeho následky se promítají i do dalších životních oblastí. Významně postižena bývá životní úroveň obou rozcházejících se partnerů, jejich

---

²² Průcha, J. *Přehled pedagogiky*. Praha: Portál, 2006, s. 89

²³ Smith, H. *Děti a rozvod*. Praha: Portál, 2004, s. 23

zaměstnání, mění se často i vztahy k příbuzným, známým, mohou se však měnit i postoje k dětem, případně i postoje k uzavření dalšího manželství.²⁴

2.3. Proces rozvodu

Z. Matějček a Z. Dytrych hovoří o třech stádiích rozvodu:

1. manželský (rodinný) nesoulad – více či méně podstatné rozpory, které jsou charakteristické sníženou schopností partnerů najít vhodné kompromisní řešení. Toto stadium signalizuje manželský rozvrat
2. manželský rozvrat – podstatnější postižení některé ze základních rodinných funkcí (emoční, ekonomická, výchovná), může být akutní nebo dlouhodobý, v některých ze svých fází pak zpravidla přechází v rozvod
3. rozvod – právní ukončení manželství

Rozvod je tedy řešením manželského rozvratu, kdy každý problém by měl svým řešením zaniknout. Po rozvodu se tedy očekává zásadní obrat v permanentně konfliktní situaci, která byla v období rozvratu. Předpokládá se tedy určité uklidnění. Rozvodová praxe však ukazuje, že v naprosté většině manželství pokračuje atmosféra plná napětí a stresu, která se formálně projevuje v nekonečně opakovaných soudních řízeních o určení styku s dítětem, v soudních sporech a výživné, o majetek, aj.²⁵

2.4. Řízení o rozvod manželství

Návrh na rozvod manželství může podat kterýkoliv z manželů u příslušného soudu. Příslušným soudem je podle § 88 občanského soudního řádu soud, v jehož obvodu měli oba manželé poslední společné bydliště v České republice, bydlí-li v obvodu tohoto soudu alespoň jeden z manželů. Pokud manželé společné bydliště neměli, je příslušným soudem soud, v jehož obvodu má bydliště druhý manžel, tedy

---

²⁴ Dytrych, Z., Schiller, V., Prokopec, J. *Rodiče nezletilých dětí a rozvod*. Praha: Ústav zdravotní výchovy, 1986, s. 2

²⁵ Matějček, Z., Dytrych, Z. *Krizové situace v rodině očima dítěte*. Praha: Grada publishing., 2002

žalovaný. Není-li takového soudu, je příslušným soudem soud, v jehož obvodu bydlí žalobce, resp. navrhovatel.

Zákon o rodině upravuje tři způsoby zániku manželství.

2.4.1. Sporný rozvod, rozvod se zjišťováním příčin rozvratu

§ 24 odst. 1 zákona č. 94/1963 Sb., o rodině, v platném znění:

„ Soud může manželství na návrh některého z manželů rozvést, jestliže je manželství tak trvale a hluboce rozvráceno, že nelze očekávat obnovení manželského soužití; bere přitom v úvahu příčiny rozvratu manželství. ”

V případě sporného rozvodu platí, že i když mezi rozvádějícími se manželi panuje určitá jednota, pokud jde o samotný rozvod, tzn. oba se chtějí rozvést, nejsou vyřešeny všechny otázky rozvodu, např. porozvodového uspořádání. V tomto řízení musí být vždy prokázána existence rozvratu, resp. hlubokého a trvalého rozvratu manželského vztahu, kdy již nelze očekávat obnovení manželského soužití. Soud je vždy povinen zjistit objektivní stav a vzít v úvahu příčiny rozvratu manželství. Jedná se tedy typicky o případy, kdy jeden z manželů podá návrh na rozvod manželství, druhý z manželů však s tímto návrhem nesouhlasí a rozvádět se nechce. Může však jít i o jakékoliv jiné případy, kdy se manželé na příčinách rozvodu nedohodnou.

2.4.2. Nesporný rozvod, rozvod bez zjišťování příčin rozvratu

Právní řád v současné době umožňuje díky §24a zákona č. 94/1963. Sb., o rodině, v platném znění, tzv. smluvní rozvod, neboli rozvod dohodou.

§ 24a odst. 1 zákona č. 94/1963 Sb., o rodině, v platném znění:

„ Jestliže manželství trvalo alespoň jeden rok, manželé spolu nejméně šest měsíců nežijí a k návrhu na rozvod se druhý manžel připojí, má se za to, že podmínky uvedené v § 24 odst. 1 jsou splněny. Soud nezjišťuje příčiny rozvratu a manželství rozvede, jsou-li předloženy

- a) *písemné smlouvy s úředně ověřenými podpisy účastníků upravující pro dobu po tomto rozvodu vypořádání vzájemných majetkových vztahů, práva a povinnosti společného bydlení a případnou vyživovací povinnost,*
- b) *pravomocné rozhodnutí soudu o schválení dohody o úpravě poměrů nezletilých dětí pro dobu po rozvodu.*“

Tento způsob je samozřejmě mnohem rychlejší a také méně bolestivý pro všechny zúčastněné. Jak vyplývá z výše uvedených zákonných ustanovení, řízení o rozvod manželství nemůže skončit před právní mocí rozhodnutí o úpravě poměrů k nezletilým dětem. Soud tedy v daném případě vydává dvě rozhodnutí – jedno týkající se nezletilých dětí a teprve po právní moci tohoto rozhodnutí přistupuje „rozvodový soud“ k dalšímu rozhodnutí, tedy rozhodnutí o rozvodu manželství. Jednoznačnou výhodou tzv. nesporného rozvodu je komplexní řešení všech právních následků rozvodu manželství. Je ovšem možný pouze v těch případech, kdy již došlo ke zklidnění vztahů mezi manželi, kdy již mezi nimi nepřetrvávají negativní emoce.²⁶ Řízení o rozvod tak většinou představuje jedno časově nenáročné jednání, kdy soud pouze zjistí, zda jsou splněny všechny podmínky uvedené v ust. § 24a zákona o rodině.

2.4.3. Tvrdoštní klauzule

Zákon o rodině pamatuje ve svém ust. § 24b) i na možnost zamítnutí návrhu na rozvod manželství.

§ 24b, odst. 1 zákona č. 94/1963 Sb., o rodině, v platném znění:

„Návrhu na rozvod, s nímž nesouhlasí manžel, který se na rozvratu manželství porušením manželských povinností převážně nepodílel a jemuž by byla rozvodem způsobena zvláště závažná újma, soud nevyhoví, pokud mimořádné okolnosti svědčí ve prospěch zachování manželství.“

§ 24b, odst. 2 zákona č. 94/1963 Sb., o rodině, v platném znění:

„Jestliže však manželé spolu nežijí po dobu delší než tři roky, soud manželství rozvede, jsou-li splněny podmínky § 24 zákona o rodině.“

---

²⁶ Hrušáková, M., Králíčková, Z. *České rodinné PRÁVO*. Brno: Masarykova univerzita a Doplněk, 2006, s. 125

Tato úprava určitým způsobem zajišťuje ochranu toho z manželů, vůči kterému by zánik manželství znamenal citelnou nespravedlnost nejen z hlediska ekonomických dopadů, ale i důsledků důchodových, bytových, pojistných (nevyléčitelná nemoc) a osobních. Ve většině případů tento druh rozvodu nedopadá na manželství s nezletilými dětmi, ale na manželství starších osob, v němž manželé strávili většinu svého života a mají morální právo očekávat podporu a ochranu pro dobu svého stáří.²⁷

2.5. Dílčí závěr

Přestože je rozvod manželství v současné společnosti již poměrně tolerován, chtěla bych ve své práci poukázat na závažnost tohoto aktu nejen pro rodiče, ale zejména pro jejich děti. V mém okolí se spousta mých známých a přátel rozvádí. Vlivem úpravy rozvodové legislativy, zjednodušení rozvodového řízení a větší tolerance k rozvodům dnes v podstatě není nic jednoduššího než v případě jakýchkoliv problémů podat k soudu návrh na rozvod manželství. Pokud se manželé dohodnou, je během jednoho časově nenáročného jednání manželství rozvedeno.

Podle mého názoru je však rozvod manželství velmi závažný krok v životě člověka a o negativních důsledcích rozvodu mělo ve společnosti více hovořit. Pokud si totiž rodiče skutečně uvědomí, jak těžce se mnohdy jejich děti s rozpadem rodiny vyrovnávají a budou lépe obeznámeni s tím, jak je možno tuto situaci řešit, je zde mnohem větší šance, že bude rozvod nejen pro ně, ale i pro jejich nezletilé děti, snesitelnější. Samozřejmě veškeré získané poznatky v této oblasti a pocity nelze zobecňovat. Každý životní příběh je jiný a každý rozvod má odlišnou historii. Já osobně nejúčinnější cestu opět spatřuji v prevenci. Určitou systematickou výchovou v rodinách i ve školách. Možná by stála za zvážení skutečnost, zda by nebylo třeba dát ve školách více prostoru předmětům, které žáci a studenti více využijí ve svém praktickém životě. Zařadit do školních osnov například předmět rodinná výchova. Tento se bude opírat nejen o zkušenosti odborníků, ale i o jejich poznatky z praxe. Snaha těchto osob by spočívala i ve snaze vést děti k odpovědnému výběru partnera a učit je vážit si trvalých hodnot.

---

²⁷ Holub, M., Nová, H. *Zákon o rodině, Komentář a předpisy související*. Praha: Linde, 2004, s. 47-48

3. ROZVOD MANŽELSTVÍ A NEZLETILÉ DĚTI

3.1. Důsledky rozvodové situace pro děti

Vysoká úroveň rozvodovosti vede k neustálému růstu počtu dětí, které si do života odnášejí zkušenosti s rozvodem svých rodičů. Pokud se rozvádí bezdětní manželé, jde jistě pro oba z nich o těžkou a neradostnou životní situaci. Mnohem složitější je ale situace, kdy se rozvádějí manželé, kteří mají alespoň jedno nezletilé dítě. Každé dítě potřebuje emočně kladné prostředí, potřebuje mít pocit, že je milováno oběma rodiči a chráněno před negativními vlivy vnějšího světa. Na každé dítě působí rozvod rodičů jinak, každé si z něj ponese jiné zážitky a důsledky. Pokud jde o vliv rozvodu a rozvodové situace na děti, mohou situaci nejpodstatněji ovlivnit samozřejmě rodiče těchto dětí, ale také osoby, které rozhodují o jejich dalším osudu, tzn. právníci, soudci a sociální pracovníci.

Rozvod rodičů má vliv na děti v každém věku. Rozvodové ztráty dospělých bývají bezesporu bolestné. Jsme však dospělí a tedy lidé zodpovědní, tudíž na sebe bereme zodpovědnost za své jednání. Po dětech však nemůžeme žádat, aby byly zodpovědné za sebe, za své starosti, strádání, neřku-li pak za selhání a prohry svých rodičů.²⁸ Rozvod pro dítě představuje podstatnou životní změnu. Trvale mění způsob, jakým děti přemýšlejí o světě a životě vůbec. Představa dětí, že tu rodiče s nimi stále jsou, je pro ně naprosto samozřejmá. Když pak jeden z rodičů opustí domov, některé děti již nikdy nezískají pocit jistoty, který měli před rozvodem svých rodičů. Život již pro ně není tak bezpečný, předvídatelný a jistý, jako tomu bylo dříve.²⁹ Zvláště pro děti menší je táta s mámou jejich celým světem a velmi těžko se se vzniklou situací smiřují. Malé dítě se málokdy smíří s tím, že se právě jeho rodiče rozešli. Tato skutečnost zůstane určitým handicapem, jehož důsledky je možné zvládnout, zmírnit, nikoliv však zcela anulovat.³⁰

²⁸ Plaňava, I. *Jak se nerozvádět*. Praha: Grada publishing, s.r.o., 1994

²⁹ Warshak, R.A. *Revoluce v porozvodové péči o děti*. Praha: Portál, 1996, s. 59

³⁰ Plaňava, I. *Po rozvodu*, Mona, Knihovnička Vlasty, 1986, s. 13

Děti velmi citlivě vnímají atmosféru rodiny, agresivitu, případný nezáměr rodičů. Tohle všechno výrazně ohrožuje naplnění základních potřeb dítěte, zejména potřeby jistoty a bezpečí. V celé rozvodové a porozvodové situaci bývá často dítě zneužívané, manipulované. Vyskytuje se také zanedbávání dítěte, neboť rodiče jsou během rozvodového řízení a mnohdy i po něm plně zaujati subjektivními zážitky svého neštěstí a dítě se tak stává někým, kdo ruší. Dítě bývá často v těchto situacích zmatené, protože nedokáže pochopit vzájemné osočování a hádky svých rodičů.³¹

Rodiče by se měli vždy snažit, aby dítě nebylo svědkem jejich sporů a hádek. Pokud se vyskytnou příliš často, děti je mohou přijmout a vnímat jako běžnou komunikaci, přestože mu mohou být různé spory jeho rodičů nepříjemné. Dítě si jednoduše vyvodí, že pokud se hádají jeho rodiče, hádají se všichni rodiče a hádkám se začne učit. Chování svých rodičů totiž akceptuje jako danost a přenáší si je tak do budoucnosti, do svých vlastních mezilidských vztahů. Prostředí v takovýchto rodinách plné hádek a sporů rodičů se tak stává velmi ohrožujícím a všechny tyto jevy, které se v takovýchto rodinách vyskytují, zanechávají následky na rozvoji osobnosti.

Bojující rodiče jsou také někdy tak posedlí důkazy o svých kvalitách, že si málokdy povšimnou trápení a utrpení svých dětí. V bezprostředních reakcích na rozpad manželství rodičů lze najít celou škálu prožitků a stavů dětí, které lze označit jako neurotické: deprese, pocity úzkosti, poruchy pozornosti, poruchy spánku, stažení se do sebe a odmítání kontaktu s okolím. Častým problémem bývá také snížená sociální adaptabilita, problémy s vrstevníky a zhoršení prospěchu i chování ve škole.³² Soudní boj o svěření dítěte do péče tak činí z těchto dětí oběti. Některé potíže dětí, které přetrvávají i v době po rozvodu, jsou pak výrazně ovlivněny životem v tomto disharmonickém prostředí, v němž převažuje nepřátelství a nedůvěra mezi rodiči a mezi rodiči a dětmi.

---

³¹ Bakošová, Z. *Sociální pedagogika jako životná pomoc*. Bratislava: Univerzita Komenského, public promotion, 2008, s. 107

³² Plaňava, I. *Jak se nerozvádět*. Praha: Grada publishing, 1994

3.2. Ochrana dítěte

„Děti patří k nejzranitelnějším a nejzávislejším skupinám společnosti, proto je nevyhnutelné je chránit.“³³ Rozvod pro děti přináší mnoho ztrát, se kterými se musí vyrovnat. Potřebují k tomu ochranu a podporu svého okolí, vyrůstat v takovém prostředí, které je bude chránit před nežádoucími vlivy.

Jeden z nejdůležitějších úkolů soudů, advokátů, sociálních pracovníků je posoudit a následně rozhodnout, u kterého z rodičů bude dítě lépe prospívat. Před novelou zákona o rodině v roce 1998 nebyla ochrana nezletilých dětí v případě rozvodu rodičů tak důrazná. Do 31.7.1998 soudy pouze „přihlížely“ k zájmům nezletilých dětí. Od účinnosti zákona č. 91/1998 Sb. se situace výrazně změnila ve prospěch nezletilých dětí, kdy soud např. zakazuje manželství rozvést, pokud by byl rozvod v rozporu se zájmy nezletilých dětí, daným např. zdravotními důvody dítěte, ale také např. enormně silnou citovou vazbou na oba rodiče.

§ 24 odst. 2 zákona č. 94/1963 Sb., v platném znění:

„Mají-li manželé nezletilé děti, nemůže být manželství rozvedeno, bylo-li by to v rozporu se zájmem těchto dětí, daným zvláštními důvody.“

§ 25 zákona č. 94/1963 Sb., v platném znění:

„ Manželství nelze rozvést, dokud nenabude právní moci rozhodnutí o úpravě poměrů nezletilých dětí pro dobu po rozvodu, které vydá soud v řízení podle § 176 občanského soudního řádu.“

O úpravě poměrů k nezletilému dítěti rozhoduje vždy opatrovnický soud, v jehož obvodu má nezletilé dítě své bydliště.³⁴

---

³³ Bakošová, Z. *Sociální pedagogika jako životná pomoc*. Bratislava: Univerzita Komenského, public promotion, 2008, s. 133

³⁴ Hrušáková, M., Králíčková, Z. *České rodinné PRÁVO*, Brno: Masarykova univerzita a Doplněk, 2006, s.126

3.3. Právní úprava jednotlivých institutů svěřením do výchovy

Základním právem dítěte podle ústavních i mezinárodních dokumentů je právo na péči obou rodičů. Svěření do výchovy je upraveno v ust. § 25 a 26 ZOR. Soud rozhodnutím určí, zda bude dítě svěřeno do výchovy některého z rodičů, do střídavé nebo společné výchovy. Přestože tato oblast není předmětem mé práce, považuji za nutné pro ucelení a pochopení celkového kontextu, seznámit se zněním zákonných ustanovení, která tuto problematiku upravují. Spory o svěření dítěte do péče, které předcházejí rozvodovému řízení, jsou mnohdy velmi zdoluhavé a právě v průběhu těchto sporů se nejvíce vyostřují vzájemné vztahy mezi rozvádějícími se manželi.

Při rozhodování o svěření dítěte do výchovy rodičů soud sleduje vždy zájem dítěte s ohledem na jeho osobnost, vlohy, schopnosti a vývojové možnosti, se zřetelem na životní poměry rodičů. Dbá vždy o to, aby bylo respektováno právo dítěte na péči obou rodičů a udržování pravidelného osobního styku s nimi. Musí brát také v úvahu právo druhého rodiče na pravidelnou informaci o dítěti. Soud dále sleduje citovou orientaci dítěte, jeho zázemí, stabilitu budoucího výchovného prostředí, citové vazby dítěte na sourozence, prarodiče a další příbuzné a také hmotné zabezpečení rodiče včetně bytových poměrů.³⁵ Zájem dítěte musí získat vždy nejvyšší prioritu. Děti jsou bezmocnými oběťmi rozhodnutí svých rodičů, která je mohou poznamenat na celý život. Rodiče by si měli uvědomit, že rozvést se je velmi závažný krok, který se dotýká zdravého vývoje jejich dětí.³⁶

Důležité je v souvislosti s rozhodováním o svěření dítěte zmínit význam dohody rodičů. Rozhodnutí o úpravě výkonu rodičovské zodpovědnosti může být nahrazeno dohodou rodičů, která však ke své platnosti potřebuje schválení soudu (§ 26 odst. 3 zákona o rodině). Dohoda se musí týkat nejenom svěření dítěte do výchovy, ale i výše vyživovací povinnosti, přičemž soud při jejím schvalování vždy přihlíží k zájmu dítěte.³⁷ Pokud se rodiče v další péči o své děti dohodnou, začínají svůj život po rozvodu se zřetelnou výhodou, stejně tak i jejich děti. U těchto rodičů

³⁵ Hrušáková, M., Králíčková, Z. *České rodinné PRÁVO*. Brno: Masarykova univerzita a Doplněk, 2006, s. 131

³⁶ Everett, C, Everett, V., S. *Zdravý rozvod pro rodiče i děti*. Praha: Talpress, 2000, s. 64

³⁷ Hrušáková, M., Králíčková, Z. *České rodinné PRÁVO*. Brno: Masarykova univerzita a Doplněk, 2006, s. 129

je pravděpodobnější, že v rozhodování o svých dětech spolu budou i nadále vzájemně spolupracovat.³⁸

3.3.1. Výhradní péče jednoho z rodičů

§ 26 odst. 1 zákona č. 94/1964 Sb., v platném znění:

„ Před rozhodnutím, kterým se rozvádí manželství rodičů nezletilého dítěte, upraví soud jejich práva a povinnosti k dítěti pro dobu po rozvodu, zejména určí, komu bude dítě svěřeno do výchovy a jak má každý z rodičů přispívat na jeho výživu. “

Svěření do výchovy jednoho z rodičů je nejčastěji používanou variantou. Dítě zůstává s jedním rodičem a druhý má právo na styk s dítětem, který je upraven buď dohodou rodičů nebo soudním rozhodnutím. V převážné většině případů jsou děti svěřovány do výchovy matkám. Ať je však dítě svěřeno do výchovy matce, či otci, je vždy postiženo tím nejzávažnějším důsledkem, který s sebou rozvod pro dítě přináší. Je to ztráta plnohodnotného kontaktu s druhým rodičem. Ve většině případů tak jde o omezení kontaktů s otcem. Proto by si rodiče měli vzájemně vycházet vstřícně a umožnit tak dítěti přístup k druhému rodiči, kdykoliv je to jen možné.

3.3.2. Společná a střídavá výchova

§ 26 odst. 2 zákona č. 94/1964 Sb., v platném znění:

„ Jsou-li oba rodiče způsobilí dítě vychovávat a mají-li o výchovu zájem, může soud svěřit dítě do společné, popř. střídavé výchovy obou rodičů, je-li to v zájmu dítěte a budou-li tak lépe zajištěny jeho potřeby. “

Před novelou zákona o rodině, účinné od 1.8.1998, střídavá ani společná výchova nebyla zákonem vymezena a upravena. Dnes se však již mnohem více hovoří o právu otce podílet se na výchově svého dítěte, také o významu jeho vlivu na vývoj dítěte a ještě naléhavěji se hovoří o právu dítěte na oba rodiče. Tuto situaci zcela přesně vystihuje psychologická poučka: **„Dítě si zvykne žít docela dobře ve dvou různých světech, pokud se mu nepřátelsky nemíchají.“³⁹**

³⁸ Warshak, R.A. *Revoluce v porozvodové péči o děti.* Praha: Portál, 1996, s. 173

³⁹ Matějček, Z., Dýtrich, Z. *Přestali jste být manželi, ale zůstáváte rodiči.* Praha: H&H, 1992, s.7

- **Střídavá výchova (§ 26 odst. 2 ZOR)**

Institut střídavé výchovy byl zaveden novelou ZOR z roku 1998. V tomto případě se střídají pravidelné časové intervaly, kdy je dítě v péči matky a kdy pak v péči otce. Výhodou je, že dítě zůstává v intenzivním vztahu s oběma rodiči a rovněž oba rodiče mají dostatek prostoru se podílet na výchově svého dítěte. Podmínkou v případě střídavé výchovy je bezpochyby společná vůle obou rodičů, neboť tento typ výchovy vyžaduje vyšší míru spolupráce a komunikace. Pro správné fungování střídavé výchovy je důležité, aby vycházela z klidového vztahu obou rodičů. V opačném případě by se dítě dostávalo do stresových situací. Důležitý je také jednotný výchovný postup obou rodičů, na kterém by se měli dohodnout. Zákon nikde neřeší délku střídavé výchovy, praxe však ukazuje převládající model střídání dětí do výchovy v měsíčních intervalech. Je důležité, aby dítě mělo stejnou školu, mělo možnost stýkat se se stejnými kamarády, vykonávat stejné zájmové aktivity.⁴⁰

Střídavá péče však může mít i své nevýhody. Z. Matějček a Z. Dytrych vznášejí námitku, že již od dvou let věku si dítě vytváří pojem „domova“, k němuž patří nejen stálost „jeho lidí“, ale i stálost místa a prostředí – takže pravidelné střídání rodičovské péče může ono vědomí domova (a psychické jistoty s tím spojené) oslabovat.⁴¹ Pravidelná změna prostředí také může být údajně pro děti velmi stresující a ponechává je v nejistotě, kam vlastně patří.

- **Společná výchova**

Tento institut byl rovněž zaveden novelou ZOR z roku 1998. Z poznatků praxe vyplynulo, že někteří rodiče i po rozvodu manželství zůstávají i nadále v určité formě společného soužití: společně bydlí, společně hradí část svých potřeb a zejména společně pečují o své nezletilé děti. Poměry dítěte zůstávají v tomto případě stejné jako před rozvodem, není rozhodnuto o svěřeni do péče jednomu z rodičů ani o střídavé výchově a výživné se rodičům nestanoví. Výhoda této úpravy spočívá v tom, že je zajištěno právo dítěte na výchovu ze strany obou rodičů a také samozřejmě právo obou rodičů podílet se na výchově a tak i spoluvytváření osudu svého dítěte. V našich podmínkách však institut společné výchovy příliš využíván není. Je to převážně

---

⁴⁰ Holub, M., Nová, H. *Zákon o rodině, Komentář a předpisy související*. Praha: Linde, 2004, s. 51

⁴¹ Matějček, Z., Dytrych, Z. *Krizové situace v rodině očima dítěte*. Praha: Grada publishing, 2002

způsobeno skutečností, že rodiče spolu nedokáží po rozvodu komunikovat na takové úrovni, aby byli schopni i nadále pečovat společně o dítě a vychovávat je. Společná výchova je nejnáročnější na komunikaci a spolupráci dítěte, proto by rozhodnutí o společné výchově mělo vycházet z dohody rodičů.

3.4. Možnosti minimalizace následků rozvodu na dítě

Není možné tvrdit, že se rodiče mohou rozejít bez jakýchkoliv emocí. Lze však dosáhnout rozumného, zdravého rozchodu, který by děti poznamenal co nejméně. To, jak dítě překoná stresovou situaci, spojenou s rozvodem rodičů, závisí především na rodičích samotných. Právě ti jim mohou prožívání této náročné situace ulehčit, vytvořit tak „zdravější prostředí“ a podstatně ovlivnit další vývoj svého dítěte.

První velmi důležitý okamžik je otázka, jak s rozvodem seznámit své dítě. Mnoho rodičů tento krok podceňuje. Četné výzkumy však ukazují, že děti jsou velmi vnímavé vůči tomu, co se v rodině děje a velmi brzy zaregistrují změny v chování rodičů, ve zvycích a rituálech rodiny. Neexistuje univerzální dobrá rada, jak se mají rodiče vůči dítěti v době rozchodu zachovat. Rovněž nelze při složitosti a rozmanitosti současného života postihnout všechny situace, ve kterých se mohou rodiče se svými dětmi nacházet. Odborníci rodičům radí, aby dětem zdůraznili, že rozvod je především záležitostí mezi matkou a otcem, že s dětmi se nikdo nerozvede a že jsou stále milovány.⁴² Dítě je však třeba informovat otevřeně, poctivě a upřímně. Rodiče by měli pro tento okamžik vytvořit klidné, ničím nerušené prostředí. Zodpovědní rodiče by měli již být domluveni, jakým způsobem dítě o rozchodu vyrozumí a především – měli by mu vysvětlit, kde bude druhý rodič bydlet, jak se bude s dítětem stýkat, co se v jeho životě změní a co nikoliv. Dítě by mělo mít pocit, že dostalo přesné informace, že díky rodičům získalo pocit jistoty a návaznosti, že je pro rodiče tou nejvyšší prioritou.⁴³ Nemluví-li rodiče otevřeně o těchto záležitostech, děti jim své obavy nesdělí a mohou si následně vysvětlovat rozvodovou situaci různými fantaziemi, z nichž žádná nemusí odpovídat realitě.

---

⁴² Warshak, R., A. *Revoluce v porozvodové péči o děti*. Praha: Portál, 1996, s. 49

⁴³ Everett, C., Everett, S., V. *Zdravý rozvod pro rodiče a děti*, Praha: Talpress, 2000, s. 59-61

Rodiče by také neměli nechat své dítě rozhodovat o tom, se kterým z rodičů by po rozvodu manželství raději žilo. U dítěte tak může vzniknout celoživotní pocit viny vůči rodiči, v jehož neprospěch se vyjádřilo. Proto je zde na místě jedno jednoduché pravidlo: „**Nenechte děti dělat po rozvodu taková rozhodnutí, která byste jim nepovolili činit během manželství.**“⁴⁴

Warshak uvádí a upozorňuje na pět faktorů, které mohou pomoci dětem výrazně ztlumit negativní zážitky z rozvodu. Odborníci z oblasti duševního zdraví, soudy, ale i sociální pracovníci a rodiče by je měli brát v úvahu zejména při rozhodování o porozvodovém uspořádání.

1. Dostatečný kontakt s oběma rodiči, který by dětem usnadňoval udržovat vztahy s každým rodičem na vysoké, kvalitní úrovni. Tím by mělo být dítěti zajištěno, aby neztratilo v důsledku rozvodu jednoho z rodičů. Rodič, kterému bylo dítě svěřeno do výchovy, by tedy měl slovy i skutky podporovat kontakt dítěte s druhým rodičem.

2. Kooperativní, málo konfliktní vztah mezi rodiči. Splnit tento požadavek bývá pro rodiče asi nejobtížnější. Je to však největší dar, který mohou svým dětem dát. Pokud budou mezi rodiči přetrvávat konflikty, budou se děti cítit rozpolceny, budou úzkostnější a budou se méně ovládat.

3. Kvalifikované a citlivé výchovné metody. Všechny děti nejlépe prosperují v rámci toho, co psychologové nazývají „autoritativní rodičovství.“ To má tři základní složky: vřelost, pevnost a důslednost. Autoritativní rodiče se vyhýbají dvěma extrémům: být nadměrně povolnými či být nadměrně tvrdými a trestajícími.

4. Co nejméně změn pro děti. Rozvod změní v životě dětí spoustu věcí. Pokud rodiče mohou, je pro dítě vždy lepší zůstat v téže lokalitě, kdy si jejich děti alespoň udrží stejné přátele, okolí a školu.

---

⁴⁴ Bakalář, E. *Rozvodová problematika a moderní psychologie*, Praha: Karolinum, 2006, s. 74

*5. Vhodný systém společenské podpory pro děti a rodiče. Rozvod naruší důvěru dětí v trvalost lásky. To může být částečně kompenzováno pokračující láskou a zájmem příbuzných.*⁴⁵

3.5. Dílčí závěr

Problematika důsledků rozvodové situace pro děti a jejich negativních vlivů na vývoj dítěte je velmi široká. Sama o sobě by vydala na samostatnou práci. Já jsem se proto zaměřila na nejpodstatnější aspekty tohoto problému. Snažila jsem se poukázat zejména na skutečnost, že rodiče si během rozvodových sporů mnohdy neuvědomují a nechápou prožitky a pocity svých dětí. Jsou většinou zavaleni vlastními starostmi a děti v tomto složitém období stojí trochu stranou. Je samozřejmým faktem, že většina rodičů nejvíce ze všeho miluje své děti. I přes tento fakt jsou to právě rodiče, kteří dětem dokážou v průběhu rozvodových rozepří nejvíce ublížit. Ne ve všech případech však musí rozvod působit na děti negativně. Pokud děti vědí, že je mají oba rodiče stále stejně rádi, že si jich stále stejně cení a nezapomínají na jejich potřeby a pocity, pokud i v době po rozvodu přetrvává dobrá rodičovská péče navzdory všem bolestem a trápením, která všichni utrpěli, nemusí být rozvod rodičů pro děti traumatickou a katastrofální zkušeností.

Rozvod manželství by tak měl představovat spíše cestu k odloučení dvou partnerů, kteří společně a zodpovědně dospěli k poznání, že další prodlužování společného soužití by bylo jen zbytečnou traumatizací jak pro rodiče samotné, tak i pro jejich nezletilé děti.

Samotným rozvodem manželství však mnohdy problémy nekončí. Někde bohužel teprve začínají. Mám tím na mysli zejména problémy finančního rázu, o kterých se zmíním v poslední kapitole této práce a blíže je pak nastíním v praktické části mé práce.

---

⁴⁵ Warshak, R., A. *Revoluce v porozvodové péči o děti*. Praha: Portál, 1996, s. 70-72

4. MEDIACE

4.1. Pojem mediace

Konflikty a spory jsou trvalou součástí mezilidských vztahů. Mediace je poradenský systém, který by měl pomáhat jedincům ve složitých životních situacích, ale také při složitých rozhodováních v průběhu života. K nejvíce emočně náročným sporům patří spory rodinné, zejména rozvodové. Mediace pro mnohé odborníky představuje nejkonstruktivnější a nejhumánnější způsob, jak řešit a případně vyřešit všechny záležitosti související s rozvodem. Cílem mediace je pak dosáhnout dohody mezi stranami tak, aby se ani jedna z nich necítila poražená, zneužitá či ponížena. Mediáci tak v určitém směru lze chápat jako součást sociální pedagogiky, neboť ta také napomáhá rodině řešit různé krizové situace a snaží se tak předcházet vzniku dysfunkčních procesů.⁴⁶

Mediátor je školení odborník (psycholog, právník, sociolog, sociální pracovník apod.) se specifickými dovednostmi a zkušenostmi, které využívá k usnadnění komunikace mezi spornými stranami, k efektivnímu vedení a strukturování procesu jednání. Mediátor nezasahuje do rozhodování ani výběru řešení účastníků, nerozhoduje také o výsledku sporu, ale dbá na vyvážené rozdělení komunikačního prostoru tak, aby každá ze stran měla možnost se k danému problému vyjádřit a získat k rozhodnutí tolik informací, kolik potřebuje.⁴⁷

4.2. Mediace v průběhu rozvodových sporů

Značná diferencovanost rodiny a problémů v ní poukazuje na to, že rodina v současné době potřebuje různé formy pomoci.⁴⁸ Ve většině případů jsou rodiče schopni se dohodnout na porozvodovém uspořádání, aniž by dramaticky vystupňovali rozvodové boje. Rodiče, kteří však nejsou schopni se z jakéhokoliv důvodu dohodnout, mají ještě další možnost, než podat návrh k soudu, totiž obrátit se na mediátora.

⁴⁶ Kraus, B., Poláčková, V. *Člověk - prostředí - výchova*. Brno: Paido, 2001, s. 14

⁴⁷ Riskin, L., L., Arnold, T., Keating, J. M. *Mediace aneb jak řešit konflikty*. Praha: PALATA, 1997, s. 12

⁴⁸ Bakošová, Z.. *Sociálna pedagogika ako životná pomoc*. Bratislava: Univerzita Komenského, public promotion, 2008, s. 110

Ten může stranám pomoci soustředit se na podstatné záležitosti budoucnosti, oprostít se od prohlubování nepřátelství a uchovat si kontrolu nad průběhem sporu. Rodiče si tak mohou ujasnit své představy o potřebách dětí i svých vlastních. Mediace bývá prováděna v několika společných sezeních. Mediátor se velmi snaží, aby rodičům pomohl najít vzájemně přijatelné řešení sporu, kdy se ani jeden z nich nebude cítit poražený. Může jim také navrhnout různé alternativy řešení a plány, které je třeba dříve ani nenapadly. Jelikož má mediátor neutrální postavení, rodiče se nebudou tolik bránit přijmout jeho doporučení.⁴⁹

V konečném důsledku tak je rodinná mediace určitou prevencí negativních jevů, provázejících rodinné krize. Z hlediska prevence je tak nezbytná všeobecná osvěta rodičů v postojích k dítěti, poučení o výchově a řádné péči o dítě, předcházení rozvatům, ale především zdůraznění odpovědnosti rodičů za optimální a příznivý vývoj dítěte i v situaci, kdy spolu rodiče jako partneři přestávají žít.

4.3. Využití mediace a její typy

V našem právním řádu je v současné době zákonem č. 257/2000 Sb., o Probační a mediační službě, ve znění pozdějších předpisů, upravena mediace pouze pro věci trestní. Mediace pro netrestní věci je připravována na základě vládního návrhu zákona o mediaci v netrestních věcech.

Mediace může být dobrovolná, tzn. rodiče chtějí své problémy řešit a mediaci vyhledají sami. Klíčovou úlohu při zavádění rodinné mediace do praxe mohou sehrát orgány sociálně-právní ochrany dětí. Mnoho rodičů se na tyto orgány obrací se žádostí o pomoc při řešení různých krizí, sociální pracovnice je tak mohou informovat o možnosti mediační službu využít.

Druhým typem je mediace soudní, tzn. mediace nařízená soudem. Pokud soud považuje spor za vhodný pro řešení pomocí mediace, může podle § 100 odst. 3 občanského soudního řádu uložit účastníkům na dobu nejvýše 3 měsíců účast

---

⁴⁹ Riskin, L., L., Arnold, T., Keating, J. M. *Mediace aneb jak řešit konflikty*. Praha: PALATA, 1997, s. 35-36

na mimosoudním smírčím řízení nebo mediačním jednání nebo rodinné terapii. Toto ustanovení umožňuje od října roku 2008, v souvislosti s novelizací občanského soudního řádu, opatrovnickým soudům, zejména v rozvodových kauzách, kde jsou nezletilé děti, přerušit soudní řízení a poslat účastníky soudního jednání k mediaci či rodinné terapii.⁵⁰

Ve všech případech je však pro mediaci důležitá spolupráce rodičů. Nařízená mediace bez souhlasu rodičů by pravděpodobně nepřinesla žádné kladné výsledky.

4.4. Výhody a nevýhody mediace

Pozitivní zkušenosti ze zahraničí ukazují, že mediace má velmi pozitivní vliv v případě rozvodových konfliktů a velmi výrazně přispívá k jejich redukci a zajištění kontinuity vztahů mezi rodiči a dětmi.⁵¹ Mnozí odborníci ji tak považují za velmi funkční, v České republice je však bohužel problém v její nedostatečné rozšířenosti a tedy i v nedostatku přesvědčení rozcházejících se partnerů o její výhodnosti.

Užívání mediace však v praxi může přinést stranám mnoho výhod. Není posláním soudu věnovat se hlubší analýze potřeb jedinců. Soud vždy rozhoduje o právech sporných stran, nikoliv o naplnění jejich potřeb a přání. Autoritativní rozhodnutí soudu také neumožní stranám ovlivnit podobu konečné dohody ani se podílet na procesu řešení budoucích vztahů. Proces je formální, jasně vymezený a není v něm proces pro případné vyjednávání, případně hledání jiných alternativ. V této souvislosti nelze opomenout ani přetíženost soudů, kdy mnohdy dlouhé čekání na projednání věci oddaluje vyřešení situace a konflikt se tak může prodlužovat a vyostřovat. Mediace představuje i menší psychický otřes než soudní spor, strany mohou rychleji navázat přímý kontakt.⁵²

Další nespornou výhodou mediace je její dobrovolnost. K účasti na mediačním procesu, ani k případnému přijetí dohody nelze nikoho nutit. Obě strany sporu se musí

---

⁵⁰ www.amcr.cz. - <http://www.amcr.cz/mediace/o-mediaci.php>

⁵¹ Bakalář, E. *Rozvodová tematika a moderní psychologie*. Praha: Karolinum, 2006, s. 100

⁵² Riskin, L., L., Arnold, T., Keating, J. M. *Mediace aneb jak řešit konflikty*. Praha: PALATA, 1997, s. 9

rozhodnout k mediaci přistoupit dobrovolně a spolupracovat tak společně na řešení vzniklé situace. Samozřejmostí je důvěrnost. K sezení jsou vždy zváni pouze lidé, kterých se spor týká. Mediátor je pak vázán mlčenlivostí, nesmí nikomu poskytovat jakékoliv informace o průběhu mediačního procesu.⁵³

Mediace má samozřejmě i určité nevýhody. Je nevhodná zejména v případech, kdy účastníci jednají tak, že spor musí skončit „vítězstvím“ pro jednoho a „prohrou“ pro druhého. Nevhodná je mediace také v případech, kdy jedna ze stran použije proti druhé hrozeb nebo fyzického násilí. Také v případě závislosti jednoho rodiče na druhém staví slabšího rodiče do nevýhodné pozice a je tak nucen k ústupkům. Předpokladem úspěšné mediace je dobrovolnost a souhlas obou rodičů vyřešit spor tímto způsobem.

Zvláště pro děti je však mediace velmi přínosná, neboť díky ní jsou svědky menšího počtu konfliktů mezi rodiči. R. Warshak je přesvědčen, že mediace je natolik nadřazena soudním sporům, že se v budoucnu stane primárním prostředkem k řešení sporů a konfliktů tohoto druhu.⁵⁴ V zahraničí je mediace uznávána jako důležitá metoda alternativního řešení sporů mimo standardní soudní řízení. V některých státech (např. Velká Británie, USA, Austrálie) se mediace využívá v 60 až 70 % pracovních, obchodních či rodinných sporů, přičemž zhruba dvě třetiny končí uzavřením výsledné dohody.⁵⁵ U nás je situace v tomto směru odlišná. V našem právním řádu je v současné době zákonem č. 257/2000 Sb., o Probační a mediační službě, ve znění pozdějších předpisů, upravena mediace pouze pro věci trestní. Mediace pro netrestní věci je připravována na základě vládního návrhu zákona o mediaci v netrestních věcech. Přijetím tohoto zákona získá průběh mediace i postavení mediátora náležitý právní rámec a také větší důvěryhodnost pro rozvádějící se rodiče. Můžeme jen doufat, že i u nás si mediace pomalu začne nacházet své místo a bude mnohem více uplatňována při řešení mezilidských konfliktů v různých oblastech.

---

⁵³ Riskin, L., L., Arnold, T., Kratiny, J., M. *Mediace aneb jak řešit konflikty*. Praha: PALATA, 1997, s. 9, 11

⁵⁴ Warshak, R., A. *Revoluce v porozvodové péči o děti*. Praha: Portál, 1996, s. 184 - 186

⁵⁵ www.amcr.cz. - <http://www.amcr.cz/mediace/o-mediaci.php>

4.5. Dílčí závěr

O mediaci jsem se osobně poprvé dočetla před několika lety. Během své praxe u okresního soudu jsem se několikrát zamýšlela nad skutečností, proč i v naší republice není mediace více využívána a propagována. Často jsem měla možnost sledovat páry, které své problémy související s rozvodem nebyli schopni samostatně překonat. Nebyli schopni vzájemné komunikace, tedy ani jakéhokoliv vyjednávání. Soudce samozřejmě nemá dostatek prostoru a času na to, aby jejich problémy řešil v průběhu soudního jednání. Stálo by zřejmě za zvážení, zda by mediace neměla být plně zapojena do právního systému a zda by soudce právě v těchto případech, kdy se obě strany snaží zohlednit zájmy svého dítěte, nejsou však schopni komunikovat vzájemně mezi sebou, neměl mít určité oprávnění navrhnout stranám mediaci. Záleželo by pak samozřejmě na účastnících, zda tohoto prostředku využijí či zda se obrátí na soud. Podle mého názoru by však mediace měla mít mnohem větší prostor a měla by být přinejmenším alespoň stranám nabídnuta.

Domnívám se, že rozvod není jen problémem rozvádějících se manželů, ale měl by být problémem celé společnosti. Změny ve státním systému, změna legislativy by mohly pomoci zajistit lepší podmínky pro rodiče, kterému je dítě svěřeno do péče částečně jednak finanční podporou těchto rodin, ale zejména by měla být více podporována možnost předcházení nevhodného působení rodičů na děti, např. výše zmiňovaným rozšířením mediace, ale také např. povinnými návštěvami rodičů psychologa, sociálního pedagoga či jiného odborného pracovníka, který by rodičům v těchto situacích pomohl, případně vysvětlil, jaké negativní následky může mít jejich nevhodné chování na děti.

Mediace podle mého názoru může podstatnou měrou přispět ke klidnějšímu průběhu rozvodu i určitému zmírnění jeho negativních dopadů. Proto jsem se rozhodla o ní krátce pojednat ve své práci. Téma mediace je také v současné době velmi aktuální a zajímá stále více odborníky i laickou veřejnost. Mediace je také dle mého mínění velmi úzce spojena se sociální pedagogikou, zejména díky své snaze pomoci právě rodinám ve složitých životních situacích.

5. FINANČNÍ DOPADY ROZVODU

Stabilitu rodiny a život jejích členů velmi výrazně ovlivňuje ekonomická situace rodiny, resp. změny ve finanční a sociální situaci, ke kterým vlivem rozvodů velmi často dochází. Má-li rodič více finančních prostředků, může tak svému dítěti zajistit lepší životní podmínky. Dostatek finančních prostředků v podstatě znamená i lepší životní úroveň a velmi často – posuzováno souhrnně – i zdravější životní styl. Rodič disponující většími finančními prostředky tak může svému dítěti zajistit lepší hygienu bydlení (více prostoru, vlastní pokoj), hodnotnější stravu, lepší lékařskou a zdravotní péči, přístup k vyššímu vzdělání, větší spektrum pro rozvoj schopností, dovedností, lepší podmínky pro rozvoj nadání, talentu a samozřejmě může i vytvořit lepší a bohatší podmínky pro trávení volného času, letních a zimních prázdnin.⁵⁶

5.1. Společné jmění manželů

Stěžejním institutem manželského majetkového práva je institut společného jmění manželů. Vznik společného jmění manželů se úzce váže na vznik manželství. Předmět společného jmění manželů tvoří:

- a) majetek nabytý některým z manželů nebo jimi oběma společně za trvání manželství s výjimkou majetku získaného dědictvím, darem, majetku nabytého jedním z manželů za majetek náležející do výlučného vlastnictví tohoto manžela, věcí, které slouží podle své povahy osobní potřebě (např. hodinky, šperky) a věcí vydaných v rámci předpisů o restituci majetku jednoho z manželů, který měl vydanou věc ve vlastnictví před uzavřením manželství, nebo jemuž byla věc vydána jako právnímu nástupci původního vlastníka,
- b) závazky, které jednomu z manželů nebo oběma manželům společně vznikly za trvání manželství, s výjimkou závazků týkající se majetku, který náleží výhradně jednomu z nich a závazků, jejichž rozsah přesahuje míru přiměřenou majetkovým poměrům manželů, které převzal jeden z nich bez souhlasu druhého.⁵⁷

⁵⁶ Bakalář, E. *Rozvodová tematika a moderní psychologie*. Praha: Karolinum, 2006, s. 24

⁵⁷ Hrušáková, M., Králíčková, Z. *České rodinné PRÁVO*. Brno: Masarykova univerzita a Doplněk, 2006, s. 98-99

Manželské majetkové společenství představuje stabilnější, propracovanější a organizovanější právní stav, než který představuje podílové spoluvlastnictví. Společné jmění manželů netvoří jen určitý předmět, jako je tomu u spoluvlastnictví podílového, ale soubor majetku a závazků. Ten se v průběhu manželství zužuje či rozšiřuje, ale stále jde o určitý celek. Jako celek se společné jmění manželů i vypořádává.⁵⁸ Manželé mohou rozsah společného jmění manželů modifikovat, tzn. zúžit (co je společné, přiznat jen jednomu) nebo rozšířit (např. dům nabytý v dědickém řízení po rodičích napsat na oba manžele), a to smlouvou uzavřenou formou notářského zápisu. Mohou také vznik společného jmění manželů vyhradit až ke dni zániku manželství, tzn. že po dobu trvání manželství by nevzniklo společné jmění manželů, s výjimkou věcí tvořících obvyklé vybavení domácnosti, kdy společné jmění manželů by vzniklo až ke dni zániku manželství pouze k majetku, který by aktuálně existoval a bylo by jej nutno vypořádat.⁵⁹ Každý z manželů má také oprávnění podat návrh na zúžení společného jmění manželů k soudu. Předpokladem kladného rozhodnutí je existence vážných důvodů nebo získání oprávnění k podnikání jedním z manželů či postavení neomezeně ručícího společníka obchodní společnosti. Majetek lze omezit až na úroveň věcí tvořící obvyklé vybavení domácnosti. Co jsou věci tvořící obvyklé vybavení domácnosti však zákon blíže nevymezuje a ponechává tak na rozhodovací praxi soudů.⁶⁰

Soudci mají zkušenosti, že soudní řízení o vypořádání společného jmění manželů patřila a patří mezi nejobtížnější, trvají mnohdy velmi dlouho dobu, vedou k psychóze mezi účastníky řízení a mnohdy vyčerpávají prostředky účastníků.

5.2. Závazky společného jmění manželů

V současné době zadluženost domácností u bank a finančních institucí rok od roku neustále roste. Rozvádějící se manželé si však mnohdy neuvědomují, že rozvodem manželství se dělí nejen majetek, ale i dluhy, které v domácnostech prudce stoupají. Hypotéky má podle České národní banky deset až patnáct procent domácností, čtvrtina rodin je pak zatížena splátkami různých úvěrů, přičemž mnohé rodiny splácí

⁵⁸ Dvořák, J. *Majetkové společenství manželů*. Praha: ASPI Publishing, 2004, s. 67

⁵⁹ Hrušáková, M., Králíčková, Z. *České rodinné PRÁVO*. Brno: Masarykova univerzita a Doplněk, 2006, s.101

⁶⁰ Dvořák, J. *Majetkové společenství manželů*. Praha: ASPI Publishing, 2004, s. 201

více typů dluhů najednou. Zadluženost tak stále více dopadá na páry, které se rozvádí. Společný totiž není jen majetek obou manželů, ale i většina dluhů, přičemž není vůbec podstatné, zda je dluh veden na jednoho z partnerů – pokud vznikl za trvání manželství, leží rovným dílem na obou manželích.⁶¹ Věřitel tak může závazek vymáhat po každém samostatně nebo po obou společně. Jiná situace pak je, když jsou závazky manželů neúměrně vysoké.

Posouzení, zda se jedná o závazek, který lze do společného jmění zařadit, či zda se jedná o závazek, který do společného jmění již zařadit nelze, není jednoduché. Pokud závazek převzali oba manželé nebo jeden z manželů, ale se souhlasem druhého manžela, platí, že tyto závazky plní oba manželé solidárně (manželé odpovídají za splnění závazku veškerým majetkem, který mají ve společném jmění i majetkem ve výlučném vlastnictví každého manžela). Pokud se však jedná o závazek, který na sebe převzal jeden z manželů bez souhlasu druhého, závisí pak na tom, zda se jedná o závazek, který přesahuje míru přiměřenou majetkovým poměrům manželů nebo zda tuto míru nepřesahuje. Pokud rozsah závazku míru majetkové přiměřenosti zachovává, pak i takový závazek do společného jmění spadá, přestože byl převzat jen jedním manželem. Jestliže však rozsah závazku míru přiměřenou majetkovým poměrům manželů přesahuje a manžel jej převzal bez souhlasu druhého manžela, pak závazek do společného jmění manželů nespadá. Za tento závazek odpovídá druhý manžel především svým výlučným majetkem, jakož i majetkem, který spadá do společného jmění. Výkonem rozhodnutí může být postiženo veškeré společné jmění manželů. Zákon tak preferuje ochranu třetích osob, a to mnohdy i na úkor druhého manžela.⁶²

Základní otázkou v tomto případě je skutečnost, kdy závazek převzatý jedním manželem bez souhlasu druhého zůstává ještě přiměřený majetkovým poměrům manželů. V praxi je toto posouzení mnohdy obtížné. Hmotná, sociální a finanční úroveň každé rodiny je zcela odlišná, proto je ten či který závazek nutno posuzovat zcela individuálně. Hodnotí se vždy životní úroveň a poměry obou manželů, tzn. co je v rodině obvyklé, běžné.

---

⁶¹ Ginter, J. Rozvody ruínují stále více lidí. *PRÁVO*. 19. listopadu 2009, 19, 269, s. 1, 4

⁶² Dvořák, J. *Majetkové společenství manželů*. Praha: ASPI Publishing, 2004, s. 104-105

Skutečnost, zda konkrétní závazek bude či nebude zařazen do předmětu společného jmění manželů, má značný význam pro věřitele. Za splnění závazků, které do společného jmění patří, jsou totiž odpovědni oba manželé. Nesplní-li manželé svůj závazek dobrovolně, může věřitel nastoupit soudní cestu a vést výkon rozhodnutí jak na majetek, který patří do společného jmění, tak i na samostatný majetek každého manžela.⁶³

Rozvod tedy není jen silným emocionálním otřesem, ale i otřesem finančním. V důsledku rozvodu zůstává převážná většina dětí v péči žen. Situace matek s dětmi po rozvodu je sama o sobě velmi složitá. To, co dříve zastávali oba rodiče, musí nyní ve většině případů zvládat žena sama. Pokud v případě majetkového vyrovnání po rozvodu odpovídá za dluhy vzniklé za trvání manželství, ocitá se tak ve velmi složité situaci. Matky se potýkají s finančními problémy, musí také řešit svou bytovou situaci a hmotné zabezpečení neúplné rodiny. Ženy se stávají samoživitelkami a začínají mnohdy velmi tvrdě bojovat o materiální zabezpečení své rodiny. Některé z nich se ocitají ve finanční i sociální tísní, nejsou schopny řešit a zvládat tyto náročné životní situace vlastními silami, mohou přijít i o bydlení a vlivem všech těchto okolností hledají pomoc v různých azylových domech pro matky s dětmi či jiných domovech, které se jim snaží pomoci tuto krizovou situaci překonat.

V současnosti exekutoři často vstupují do domácností, ve kterých nadělal dluhy jeden z manželů. Hlavním důvodem je pak vymáhání pohledávek z různých nesplacených úvěrů, sociálního zabezpečení či pojistného. Podstatné v tomto směru je, že si manželé neuvědomují, že pokud v době, kdy vznikly dluhy, existovalo společné jmění manželů, ručí oba manželé za takovéto dluhy společně. Lidé se mnohdy mylně domnívají, že rozvodem manželství vše končí a majetkové vyrovnání je uzavřeno rozdělením majetku. Je třeba si však uvědomit, že se rozděluje nejen majetek, ale i dluhy. Do finančních, někdy i existenčních problémů, se tak může dostat ten z manželů, který se relativně na vzniku dluhu nepříčinil.

---

⁶³ Dvořák, J. *Majetkové společenství manželů*. Praha: ASPI Publishing, 2004, s. 105

5.3. Vypořádání společného jmění manželů

V případě zániku společného jmění manželů dochází k zániku z hlediska časového, ale zůstává masa zaniklého jmění manželů, kterou je třeba vypořádat. Vypořádat společné jmění manželů lze jednak dohodou, rozhodnutím soudu nebo se uplatní zákonná domněnka, tzn. pokud manželé nevypořádali společné jmění manželů dohodou nebo ve lhůtě tří let od pravomocného rozhodnutí o rozvodu manželství nepodali žalobu na vypořádání u soudu, uplatní se zákonná nevyvratitelná domněnka, že ohledně věcí movitých se manželé vypořádali podle stavu, v jakém každý z nich věci užíval pro svou potřebu. Pokud jde o ostatní věci movité a nemovitosti platí, že jsou v podílovém spoluvlastnictví a podíly obou manželů jsou stejné.⁶⁴

Pokud jde o dohodu bývalých manželů, zákon vyžaduje písemnou formu této smlouvy. Jestliže se manželé nedohodnou, provede vypořádání majetku soud na návrh kteréhokoliv z manželů. Soud při svém rozhodování vychází především z toho, že podíly obou manželů jsou stejné, rovněž závazky i pohledávky jsou povinni bývalí manželé plnit společně a nerozdílně. Soud při vypořádání majetku přihlíží také k potřebám nezletilých dětí a k tomu, jak se každý z manželů zasloužil o nabytí a udržení společného jmění.⁶⁵ Soud zohledňuje také to, jak se každý z manželů staral o rodinu, přičemž péče o děti a domácnost je tak postavena na roveň výdělečné činnosti jednoho z manželů. Bude-li tedy některý z manželů pracovat v domácnosti a svou osobní prací přispívat druhému manželovi a celé rodině, nelze pochybovat o tom, že tato práce je příspěvkem, který nahrazuje výdělek. Totéž platí i o práci, kterou manžel koná k prospěchu rodiny s tím, že osobně pečuje o děti a vychovává je.⁶⁶

---

⁶⁴ Hrušáková, M., Králíčková, Z. *České rodinné PRÁVO*, Brno: Masarykova univerzita a Doplněk, 2006, s. 103,104

⁶⁵ Hrušáková, M., Králíčková, Z. *České rodinné PRÁVO*. Brno: Masarykova univerzita a Doplněk, 2006, s.103

⁶⁶ Pokorný, M., Holub, M., Bičovský, J. *Společné jmění manželů*. Praha: Linde, 2000, s. 13

5.4. Dílčí závěr

Mnoho žen sní o tom, že se vdají, porodí děti a budou se těšit na běžný manželský život. Nikdo z nás však předem neví, do jakého manželství vstupuje a co nám v budoucnu život přinese. Bohužel se stále zvyšují případy, kdy se z partnera po určité době od uzavření manželství stane alkoholik, gambler nebo což je ještě častější se rodina neúměrně zadluží a neúplné rodiny jsou pak nuceny následkem rozvodu manželství splácet mnohatisícové dluhy. Pokud jsou v manželství jakékoliv náznaky závadového chování partnera, je potřeba situaci radikálně řešit. Jedině tak lze zamezit všem negativním dopadům soužití s nezodpovědným či závislým partnerem.

Bohužel v současné době stále přibývá rodin, které se neúměrně zadlužují. Pokud problémy v manželství nejsou, málokdy si partneři uvědomí, kam až může někdy situace v tomto směru zajít. Běžně se dnes setkáváme s tím, že si lidé půjčují nemalé částky na drahou letní dovolenou, případně období vánočních svátků nebo na jiné věci, které dle mého názoru nejsou až tak podstatné. Vlivem různých okolností, např. ztráty zaměstnání, pak nejsou schopni dlužnou částku splácet a situaci tak řeší další půjčkou či úvěrem. Pokud jsou na splácení dlužné částky manželé dva, jsou tak schopni nastalou situaci zvládnout. Po rozvodu manželství, kdy je třeba vypořádat nejen majetek, ale i dluhy, pak najednou mnozí z nich mohou čelit velkým problémům. Zvlášť tedy ten z rodičů, jemuž byly do péče svěřeny děti. To, co dříve zvládali oba, musí najednou rodič zvládat sám. Navíc starost a péče o děti mu znemožňuje najít si jiný zdroj příjmu a pokud je v této situaci nucen odpovídat za případné závazky, které vznikly v době manželství, je jeho situace velmi složitá.

V souvislosti se zadlužováním domácností se může sociální pedagogika významně podílet na prevenci řešení v této oblasti, a to vychováváním pracovníků, kteří mohou pomoci přispět tyto situace řešit. Sociální pedagog má v tomto směru těžkou pozici. Měl by se snažit vést lidi a motivovat k zodpovědnějšímu přístupu k životu tak, aby si tito lidé uvědomili, že není možné mít vše, na co si nevydělal, že dlužit peníze není tak jednoduché a samozřejmé a více přemýšleli nad svou budoucností.

II. PRAKTICKÁ ČÁST

Problematika rozvodovosti je jednou z nejaktuálnějších v současné společnosti. Rozvodovost je považována za negativní společenský jev, který společnost dnes ve velké míře toleruje. Nabourává však její základní stavební jednotku, kterou je rodina. Má práce se zabývá zejména vlivem rozvodu na nezletilé děti, ale také finančními dopady rozvodů na matky s nezletilými dětmi.

6.1. Stanovení cíle šetření a hypotézy

Předmětem mého zájmu je zjistit, zda a případně jakým způsobem se vyrovnávají matky s nezletilými dětmi s dluhy a závazky vzniklými za trvání manželství. Toto budu následně demonstrovat připojenými kazuistikami.

Na základě výše uvedeného cíle jsem stanovila *následující hypotézu*:

Předpoklad, že se počet rozvodových sporů doprovázených finančními problémy a následnými soudními spory, případně exekucemi, rok od roku zvyšuje.

Z dostupných materiálů budu zjišťovat, zda v letech 2005 - 2008 skutečně dramaticky rostl počet žen, které i po rozvodu manželství jsou povinny hradit dluhy vzniklé za trvání manželství, příp. jsou nuceny vlivem těchto skutečností čelit exekucím.

6. 2. Metoda sběru dat

V praktické části bakalářské práce jsem vycházela ze spisů vedených u Okresního soudu ve Vyškově a dostupných statistických údajů. Pro uvedený účel jsem prostudovala všechny spisy s rozvodovou problematikou vedené u Okresního soudu ve Vyškově. Na počátku mého šetření byl sběr dat, pozorování a analýza spisového materiálu.

Jako metodu sběru dat jsem tedy zvolila analýzu osobních dokumentů, resp. analýzu spisového materiálu. Nejprve jsem se zabývala všemi rozvodovými spory

probíhajícími u Okresního soudu ve Vyškově v letech 2005 – 2008. V každém případě jsem vždy zjišťovala, zda se jedná o manželství s nezletilými dětmi, jaké jsou příčiny rozpadu manželství a který z bývalých manželů byl navrhovatelem rozvodu. Tyto zjištěné údaje jsem následně v každém jednotlivém roce zpracovávala, kdy příčiny rozvodů na straně muže i ženy jsem zaznamenala do připojených tabulek. Následně jsem ze všech těchto spisů vyčlenila případy rozvodů s nezletilými dětmi a zjišťovala, zda i po rozvodu manželství docházelo u bývalých manželů k finančním sporům, resp. zda ten z rodičů, kterému bylo dítě svěřeno do výchovy, musel i po rozvodu manželství odpovídat a hradit dluhy vzniklé za trvání manželství, příp. byl nucen vlivem těchto skutečností čelit exekucím. Jelikož případy, kdy je dítě svěřeno do výchovy otci, případně společné či střídavé výchovy jsou ojedinělé a v našich podmínkách jsou děti po rozvodu manželství v převážné většině svěřovány do péče matkám, zaměřila jsem se ve své práci proto převážně na matky s nezletilými dětmi.

Za každý rok jsem vybrala jeden zajímavý příklad a uvedené skutečnosti budu demonstrovat na připojených kazuistikách. Všechny kazuistiky jsou tedy převzaty ze spisů Okresního soudu ve Vyškově. V zájmu zachování anonymity dotyčných osob jsou jejich jména změněna.

6.3. Zpracování informací

Důvodem ke zjišťování výše uvedených údajů je neustále stoupající počet rozvodu manželství, v souvislosti s tímto neustále se zvyšující počet sporů ohledně výchovy a výživy nezletilých dětí, ale také žalob na vypořádání společného jmění manželů, případně exekucí či jiných sporů. Každý určitě občas pomýšlí na to, co by dělal, kdyby se rozvod jednoho dne týkal i jeho manželství. Málokdo si však uvědomuje, jak hrozné následky, nejen ty citové, ale i finanční, může rozpad manželství mít.

Příčiny rozvodů jsou samozřejmě různé. Pokud jde o rozvodové soudní statistiky, rozlišují se příčiny rozvratu na straně muže a na straně ženy. Statistiky sledují zejména příčiny jako nevěra, alkoholismus, neuvážený sňatek, nezájem o rodinu, zlé

nakládání nebo odsouzení pro trestný čin, rozdíl povah, názorů a zájmů, zdravotní důvody, sexuální neshody a ostatní příčiny. Pokud jde o muže i ženy v rámci obvodu Okresního soudu ve Vyškově, vede v příčinách rozvodů rozdíl povah, názorů a zájmů, příp. ostatní příčiny. Následuje zpravidla nevěra, případně alkoholismus. Statistika příčin rozvodů manželství všeobecně potvrzuje stále častější využití „obecných příčin“ rozvodů manželství, jako je např. rozdíl povah, názorů a zájmů či ostatní příčiny. Pod pojmem rozdílu povah však můžeme najít vše, co nás napadne, zřejmě také nechtů partnerů zveřejňovat pravé důvody rozpadu svého manželství. Mnohokrát jsem byla u jednání svědkem skutečnosti, kdy oba manželé uvedli souhlasně jako příčinu rozvodu rozdíl povah, názorů a zájmů. Až při jednání u soudu, kdy se oba manželé začali vzájemně osočovat, však vyšlo najevo, že pravá příčina rozvodu spočívá v něčem jiném. Pro rozvádějící se manžele je však zřejmě jednodušší se shodnout na příčině a svůj rozvod tak podstatně zjednodušit a zrychlit. V rámci svého šetření jsem u velkého množství rozvodových spisů našla jako příčinu rozvodu finanční problémy. Jelikož statistiky, resp. hlášení o rozvodu manželství, které soudy každý měsíc vyplňují a zasílají Českému statistickému úřadu, nesledují finanční problémy, jako případný důvod rozvodu manželství, bývají tak finanční problémy, příp. finanční neshody zpravidla podřazována pod „obecné příčiny“, jako jsou ostatní příčiny, případně rozdíl povah, názorů a zájmů.

V rámci zpracování své bakalářské práce jsem prostudovala poměrně velké množství spisového materiálu. Narazila jsem na rozličné typy problémů a různé typy sporů, kdy například v mnoha případech byly matky nuceny vymáhat exekučně po bývalém manželovi výživné na své nezletilé děti. V mnohých spisech se také matky vlivem rozvodu ocitly ve velmi těžké finanční situaci, přestože nebyly nuceny po rozvodu odpovídat za případné dluhy vzniklé v manželství. Narazila jsem na poměrně velké množství spisů, kdy matky byly nuceny žádat bývalého manžela o výživné na svou osobu, případně nebyly schopny následkem rozvodu hradit běžné poplatky, nájemné, faktury za elektrickou energii, plyn a tyto byly následně od různých institucí vymáhány soudně. Ze všech těchto spisů bylo patrné, že matka samoživitelka se po rozvodu manželství nachází ve velmi složité situaci. Má mnohdy výrazně nižší příjmy než v době společného hospodaření a její situace se následkem rozvodu výrazně zhorší. V několika případech také jeden z manželů, příp. oba měli velké dluhy za trvání manželství. K rozvodu v některých případech došlo zjevně vlivem těchto finančních

problémů. Následkem rozvodu se však mnohdy situace uklidnila a rodič, kterému bylo dítě svěřeno do péče, nebyl nucen po rozvodu za tyto dluhy odpovídat.

Tato problematika však není předmětem mé práce, proto tyto případy ve své práci jen stručně zmiňuji. Předmětem mé práce je zjistit, zda roste počet žen, které i po rozvodu manželství jsou povinny hradit dluhy vzniklé za trvání manželství, příp. jsou nuceny vlivem těchto skutečností čelit exekucím.

V některých případech na sebe závazek převzali oba manželé současně a následně za něj také oba odpovídali. Někdy však na sebe převzal závazek pouze jeden z manželů, bez vědomí druhého a bohužel i takto za vzniklý dluh odpovídali oba manželé současně. Věřitelé se ve většině těchto případů snažili dluh vymáhat nejprve po manželovi, který závazek převzal, pokud však toto bylo bezúspěšné, byl následně závazek vymáhán i po druhém manželovi. Podotýkám, že jsem v jednotlivých letech nezkoumala, zda dluh na sebe převzal pouze jeden z manželů, či oba společně. Sledovala jsem pouze skutečnost, zda i po rozvodu manželství jsou povinny matky, resp. rodič, jemuž bylo dítě svěřeno do péče, hradit dluhy vzniklé za trvání manželství, příp. jsou nuceni vlivem těchto skutečností čelit exekucím.

Rok 2005

V roce 2005 bylo u Okresního soudu ve Vyškově podáno a pravomocně skončeno 254 žalob o rozvod manželství. Z toho 182 těchto návrhů podaly ženy. Z celkového počtu 254 návrhů skončilo rozvodem manželství 230 návrhů. 24 těchto návrhů bylo zastaveno z důvodu zpětvzetí žaloby, případně byl návrhu odmítnut pro neodstranění vad žaloby. Z tohoto celkového počtu 230 rozvedených manželství jde o 146 manželství s nezletilými dětmi. V 85 případech se pak jednalo o manželství s jedním nezletilým dítětem, 53 manželství se dvěma nezletilými dětmi, 7 manželství se třemi dětmi a 1 manželství se čtyřmi nezletilými dětmi.

Příčiny rozvodů v roce 2005 jsou znázorněny v následující tabulce:

Příčina rozvodu	Muži	Ženy
Rozdíl povah, názorů a zájmů	178	143
Nevěra	11	13
Alkoholismus	11	4
Nezájem o rodinu	16	3
Neuvážený sňatek	1	1
Zdravotní důvody	1	1
Zlé nakládání, odsouzení pro trestný čin	0	1
Sexuální neshody	0	0
Ostatní příčiny	11	60
Nezjištěná příčina	1	4

Pokud jde o finanční dopady rozvodů, bylo zjištěno celkem 18 případů, kdy byl ten z bývalých manželů, jemuž bylo dítě svěřeno do výchovy, nucen odpovídat za dluhy vzniklé za trvání manželství. Z toho v 17 případech byly děti svěřeny do péče matce, v 1 případě byly svěřeny otci. Byl zjištěn také případ, kdy byla jako příčina rozvodu uvedena „nezájem o rodinu“ u muže i ženy, nezletilé dítě však bylo svěřeno do pěstounské péče. Oba rodiče byli neúměrně zadluženi a žádný z nich nebyl schopen dítěti zajisti bezpečné a podnětné prostředí pro jeho zdárný vývoj.

V sedmi z těchto případů odpovídaly ženy s nezletilými dětmi za závazky nepřesahující částku 50.000,-Kč. Jednalo se zpravidla o drobné půjčky, či různé běžné poplatky, faktury za nezaplacenou elektrickou energii, nájemné, telefonní poplatky apod.

V šesti dalších případech již ženy odpovídaly za závazky přesahující 100.000,-Kč. V těchto případech se jednalo již o půjčky na vyšší částky, úvěry u různých bankovních institucí. Zpravidla se u obou bývalých partnerů vyskytovalo i větší množství nařízených exekucí. Ve dvou případech dále matkám s dětmi hrozilo i vystěhování z bytu z důvodu neplacení nájemného. V jednom případě žena dlužné nájemné zaplatila a řízení tak bylo zastaveno. V druhém případě však řízení skončilo pravomocným rozhodnutím soudu o vyklizení bytu.

Ve zbývajících pěti případech dosahovaly dluhy, za které musel ten z bývalých partnerů, jemuž bylo dítě svěřeno do péče, i po rozvodu odpovídat, částku převyšující 200.000,-Kč. Ve třech případech tato částka činila až 1.000.000,-Kč. Většinou se jednalo o případy, kdy byl manžel podnikatel, zpravidla však tyto závazky v době manželství přejímali oba manželé společně. Ve dvou případech se pak jednalo o muže alkoholiky, jeden z nich byl gambler. Přejímali na sebe velké množství závazků, které následně nebyli schopni splácet.

V roce 2005 tedy bylo u Okresního soudu ve Vyškově zjištěno celkem 18 případů kdy byl rodič, jemuž bylo dítě svěřeno do péče, nucen i po rozvodu manželství odpovídat za dluhy vzniklé za trvání manželství. Podotýkám, že se jedná o soudní spory, příp. exekuce. Případů, kdy je rodič nucen odpovídat za takovéto dluhy může být samozřejmě mnohem více. Předmětem mé práce je však v každém roce zjistit počet případů, kdy tyto závazky byly vymáhány soudně, resp. kdy rodiče již tyto závazky nebyli schopni splácet a věřitelé se tak následně obrátili s žalobou na soud.

Kazuistika č. 1

Paní Markéta žila dlouhá léta ve spokojeném manželství s panem Václavem. Spolu měli dvě nezletilé děti a celá rodina žila poměrně spokojeným a spořádaným životem. Za trvání manželství pan Václav uzavřel s nejmenovanou bankovní institucí

smlouvu o uzavření spotřebitelského úvěru ve výši téměř 1.500.000,-Kč. Jelikož se jednalo o vysokou částku, požadovala banka k zajištění své pohledávky zřízení zástavního práva k nemovitostem. Jednalo se o nemovitosti, které byly ve výlučném vlastnictví paní Markéty. Tyto nemovitosti nabyla paní Markéta v dědickém řízení po svých rodičích. Jelikož rodina v té době peníze potřebovala (samí spravovali svůj rodinný dům, manžel začal podnikat), paní Markéta nakonec souhlasila a zástavní smlouvu k předmětným nemovitostem podepsala.

Pan Václav byl povinen svůj závazek splácet v pravidelných měsíčních splátkách. Zpočátku vše probíhalo tak, jak si oba manželé dohodli. Postupem času však pan Václav začal mít problémy v podnikání, výsledky se nedostavovaly tak, jak si představoval a svůj závazek nebyl schopen splácet. V té době se začaly objevovat i první neshody a hádky v rodině. Pan Václav trávil dlouhé hodiny mimo domov, vracel se v pozdních hodinách, s dětmi téměř žádný čas netrávil. V manželství se začaly objevovat první vážné problémy.

Z celkového dluhu pan Václav splatil částku ve výši 200.000,-Kč, když asi téměř po třech letech od uzavření smlouvy nebyl schopen splácet vůbec. Navíc obdržel výzvu od banky, ve které mu bylo sděleno, že mimo dlužné částky vzhledem k prodlužení s úhradou svého dluhu je povinen zaplatit na úrocích, bankovních poplatcích a smluvních sankčních úrocích další částku téměř ve výši 100.000,-Kč. Pan Václav vzniklou situaci přestal zvládat. Začal v hojně míře požívat alkoholické nápoje, své rodině se věnoval stále méně. Paní Markéta se po dlouhém rozmýšlení rozhodla podat návrh na rozvod manželství.

Oba manželé se na příčinách rozvodu manželství shodli, rovněž se dohodli ohledně další péče o své nezletilé děti, kdy obě děti byly svěřeny do výchovy matce. Během 8 měsíců bylo manželství pravomocně rozvedeno.

Pan Václav však své závazky dále neplnil. Paní Markéta se situaci snažila nějak řešit. Vlivem rozvodu a svěřením dětí do výchovy však neměla dostatek možností ani prostoru, jak vzniklou situaci urovnat. Navíc tohle nebyl jediný dluh jejího bývalého manžela. Všechny ostatní závazky postupně i po rozvodu oba hradili. Paní Markéta se snažila hradit i tento, neboť dům po rodičích byl její jediný majetek, k domu navíc

byla silně citově vázána a chtěla se zde i s dětmi přestěhovat. Částka však byla pro oba bývalé manžele neúměrně vysoká.

Za nedlouho poté paní Markéta obdržela usnesení, dle kterého soud nařídil prodej zástavy, nemovitostí v jejím osobním vlastnictví. Jediné věci, která jí zbyla po rodičích. Navíc byla povinna dle usnesení hradit i nemalé náklady řízení. Pár měsíců poté o dům po rodičích přišla. V současné době paní Markéta mimo ztráty svého jediného majetku stále ještě splácí dluhy vzniklé za trvání manželství. Během půl roku by měla být již celá situace vyřešená a všechny dluhy zaplacený. Dodnes však nesmírně lituje okamžiku, kdy se rozhodla předmětnou smlouvu podepsat. Nebýt tohoto, mohla žít s dětmi spokojeně, bez jakýchkoliv obav z budoucnosti.

Rok 2006

V roce 2006 bylo u Okresního soudu ve Vyškově podáno a pravomocně skončeno 273 žalob o rozvod manželství. Z toho 193 těchto návrhů podaly ženy. Z celkového počtu 273 návrhů skončilo rozvodem manželství 233 návrhů. 40 těchto návrhů bylo zastaveno z důvodu zpětvzetí žaloby, případně byl návrhu odmítnut pro neodstranění vad žaloby. Z tohoto celkového počtu 233 rozvedených manželství jde o 147 manželství s nezletilými dětmi. V 77 případech se pak jednalo o manželství s jedním nezletilým dítětem, 60 manželství se dvěma nezletilými dětmi a 10 manželství se třemi dětmi.

Příčiny rozvodů v roce 2006 jsou znázorněny v následující tabulce:

Příčina rozvodu	Muži	Ženy
Rozdíl povah, názorů a zájmů	182	148
Nevěra	17	9
Alkoholismus	7	2
Nezájem o rodinu	4	6
Neuvážený sňatek	2	1
Zdravotní důvody	2	1
Zlé nakládání, odsouzení pro trestný čin	0	0
Sexuální neshody	0	1
Ostatní příčiny	18	64
Nezjištěná příčina	1	1

Pokud jde o finanční dopady rozvodů, bylo zjištěno celkem 18 případů, kdy byl ten z manželů, jemuž bylo dítě svěřeno do výchovy, nucen odpovídat za dluhy vzniklé za trvání manželství. Z toho v 17 případech opět byly děti svěřeny do péče matce, v 1 případě byly svěřeny otci.

V jedenácti z těchto případů odpovídaly ženy s nezletilými dětmi za závazky nepřesahující částku 50.000,-Kč. Jednalo se o různé drobné půjčky, či různé běžné poplatky, neuhrazené faktury za elektrickou energii, nájemné, telefonní poplatky atd.

V některých případech bylo patrné, že se ženy vlivem rozvodu dostaly do složité finanční situace, následkem které opět uzavřely další smlouvy o úvěru či půjčce, tyto řádně a včas nesplácely a věřitelé je pak vymáhali soudně. Tyto závazky však již nevznikly za trvání manželství. Ve velké většině těchto případů také ženy soudně vymáhaly výživné na své nezletilé děti, které bývalý manžel nehradil.

V dalších pěti případech již ženy odpovídaly za závazky přesahující částku 100.000,-Kč. V těchto případech se jednalo již o půjčky na vyšší částky, úvěry u různých bankovních institucí. Zpravidla se opět u obou bývalých partnerů vyskytovalo i větší množství nařízených exekucí.

Ve zbývajících dvou případech dosahovaly dluhy částku převyšující 200.000,-Kč. V jednom z těchto případů byly dvě nezletilé děti svěřeny do péče otci. Ve druhém případě žena se dvěma nezletilými dětmi musela odpovídat za závazky přesahující částku 300.000,-Kč a vlivem složité finanční situace byla nucena s ohledem na velký dluh na nájemném vyklidit byt.

V roce 2006 tedy bylo u Okresního soudu ve Vyškově zjištěno taktéž 18 případů rozvodů manželství, následkem kterých musel rodič, jemuž bylo dítě svěřeno do péče, i po rozvodu manželství odpovídat za dluhy vzniklé za trvání manželství.

Kazuistika č. 2

Paní Eva žila v poměrně spokojeném manželství s panem Vladimírem. Měli nezletilou dceru Elišku. Důvodem uzavření sňatku bylo těhotenství paní Evy. Manželé se před uzavřením sňatku znali téměř dva roky. Již před uzavřením manželství se objevovaly drobné problémy. Pan Vladimír dával občas přednost kamarádům a trávil více času v restauračních zařízeních, kde v hojné míře užíval alkoholické nápoje. Evě to samozřejmě vadilo, když však zjistila, že je těhotná, doufala, že se vše změní a pan Vladimír se bude věnovat rodině více než tomu bylo doposud. První dva roky manželství byly relativně spokojené. Když však dcera začala navštěvovat mateřskou školu a paní Eva nastoupila do zaměstnání, začaly se opět objevovat problémy. Pan Vladimír se zpočátku nejprve pouze o víkendech, později však téměř denně, vracel domů v pozdních hodinách v podnapilém stavu. Situace se měsíc od měsíce zhoršovala.

Pan Vladimír přestal přispívat na vedení domácnosti, žádným způsobem se nepodílel na výchově své dcery. Co však paní Eva netušila byla skutečnost, že pan Vladimír uzavřel několik půjček. Sice na relativně malé částky, ale ve svém souhrnu tvořily poměrně vysokou sumu.

Paní Eva se zpočátku snažila situaci řešit a byla odhodlána manželství zachránit. Snažila se přimět manžela, aby podstoupil protialkoholní léčbu. Současně se snažila pomoci rodině i finančně. Když pan Vladimír přislíbil, že protialkoholní léčbu podstoupí, uzavřela paní Eva, společně s panem Vladimírem s nejmenovanou bankovní institucí dvě smlouvy o úvěru. Jednalo se o vždy o částku 50.000,-Kč, celkem tedy o 100.000,-Kč. Paní Eva byla odhodlána takto svou situaci vyřešit. S panem Vladimírem se dohodli, že každý z nich bude splácet jeden úvěr a jako rodina začnou znovu. Bohužel však netušila, že její manžel má mimo těchto dvou úvěrů i další závazky, které samozřejmě nesplácel. K nastoupení protialkoholní léčby se také nakonec neodhodlal. Paní Eva byla nucena podat návrh na rozvod manželství. Jelikož se na příčinách shodli, jejich manželství bylo poměrně rychle rozvedeno. Po rozvodu manželství však paní Eva musela splácet nemalé částky. Jeden z úvěrů, který měli společně, již uhradila. Pokud jde o druhou částku, žila v domnění, že bývalý manžel úvěr splácí tak, jak se dohodli. Realita však byla jiná.

Jednoho dne od soudu obdržela platební rozkaz, dle kterého byla povinna spolu s manželem uhradit nejmenované bankovní instituci částku ve výši 70.000,-Kč (jeden z úvěrů včetně příslušenství pohledávky) a náklady řízení. Paní Eva samozřejmě podala proti vydanému platebnímu rozkazu odpor s odůvodněním, že za bývalého manžela již nějaké dluhy splácí. Zmínila také skutečnost, že bývalý manžel dluží na výživném částku 52.000,-Kč, kterou musí vymáhat exekučně. Nachází se ve velmi svízelné finanční situaci, přišla o zaměstnání, je evidována na Úřadu práce, žije v podstatě pouze ze sociálních dávek a není v jejích možnostech dlužnou částku zaplatit. Žije hluboko pod hranicí životního minima. Soud však po jednání ve věci samé rozhodl o povinnosti obou žalovaných uhradit dlužnou částku. Paní Eva podala proti rozsudku v zákonné lhůtě odvolání a věc se v současné době nachází u odvolacího soudu. K dnešnímu dni řízení nebylo skončeno.

Případ jsem ve své práci uvedla zejména s ohledem na skutečnost, že si jen málo lidí v době, kdy je manželství relativně spokojené, uvědomí, jak tragické dopady může rozvod manželství pro všechny zúčastněné mít. Paní Eva vlivem dvou svých podpisů na předmětných smlouvách musí čelit soudním sporům, které probíhají již několik let. Vyhlídky do budoucnosti je tak nejistá. Kdo však situaci nese také velmi těžce, je její nezletilá dcera. Jak paní Eva sama uvedla ve svých podáních, je vlivem všech těchto skutečností ve velmi špatném psychickém stavu. O dceru se v podstatě stará její matka. Pomáhá jí i finančně. Manžel samozřejmě na dceru žádným způsobem nepřispívá, dluží na výživném vysokou částku a na vše je tedy sama. Nebýt své matky, neví, jak by vzniklou situaci zvládala.

Rok 2007

V roce 2007 bylo u Okresního soudu ve Vyškově podáno a pravomocně skončeno 279 žalob o rozvod manželství. Z toho 192 těchto návrhů podaly ženy. Z celkového počtu 279 návrhů skončilo rozvodem manželství 258 návrhů. 21 těchto návrhů bylo zastaveno z důvodu zpětvzetí žaloby, případně byl návrh odmítnut pro neodstranění vad žaloby. Z tohoto celkového počtu 258 rozvedených manželství jde o 153 manželství s nezletilými dětmi. V 93 případech se pak jednalo o manželství s jedním nezletilým dítětem, 53 manželství se dvěma nezletilými dětmi a 7 manželství se třemi dětmi.

Příčiny rozvodů v roce 2007 jsou znázorněny v následující tabulce:

Příčina rozvodu	Muži	Ženy
Rozdíl povah, názorů a zájmů	207	112
Nevěra	7	8
Alkoholismus	7	2
Nezájem o rodinu	6	1
Neuvážený sňatek	0	0
Zdravotní důvody	0	1
Zlé nakládání, odsouzení pro trestný čin	0	0
Sexuální neshody	1	0
Ostatní příčiny	30	134
Nezjištěná příčina	0	0

V roce 2007 bylo dále zjištěno 17 případů, kdy byl ten z manželů, jemuž bylo dítě svěřeno do výchovy, nucen odpovídat za dluhy vzniklé za trvání manželství. Z toho ve všech těchto případech byly děti svěřeny do výchovy matce.

V jedenácti z těchto případů odpovídaly ženy s nezletilými dětmi za závazky nepřesahující částku 50.000,-Kč. Jednalo se o opět různé drobné půjčky, běžné poplatky, dluh za nezaplacené nájemné, telefonní poplatky atd. Ve velké většině těchto

případů opět ženy soudně vymáhaly výživné na své nezletilé děti, které bývalý manžel nehradil.

V dalších pěti případech již ženy odpovídaly za závazky přesahující 100.000,- Kč. V těchto případech se jednalo již o půjčky na vyšší částky, úvěry u různých bankovních institucí. Zpravidla se opět u obou bývalých partnerů vyskytovalo i větší množství nařízených exekucí.

V jednom případě se pak jednalo o závazky přesahující částku 200.000,-Kč. Žena odpovídala za dva úvěry, dále byla povinna zaplatit spolu s bývalým manželem téměř částku ve výši 100.000,-Kč za nájemné, 50.000,-Kč za elektrickou energii a další poplatky.

V roce 2007 tedy bylo u Okresního soudu ve Vyškově zjištěno 17 případů rozvodů manželství, následkem kterých musel rodič, jemuž bylo dítě svěřeno do péče, i po rozvodu manželství odpovídat za dluhy vzniklé za trvání manželství.

Kazuistika č. 3

Paní Petra uzavřela manželství s panem Bedřichem asi po čtyřleté známosti. Během manželství se jim narodily dvě děti. Zpočátku bylo manželství harmonické. Jednoho dne se však pan Bedřich rozhodl, že začne podnikat. Při zahájení své podnikatelské činnosti uzavřel několik úvěrů s nejmenovanými bankovními institucemi a samozřejmě očekával, že se mu bude v jeho podnikání dařit a úvěry budou brzy splaceny. Paní Petra byla zaměstnaná jako zdravotní sestra. Bohužel se panu Bedřichovi v podnikání nedařilo tak, jak si původně představoval a v manželství se začaly objevovat první problémy a neshody. Paní Petra, v rámci udržení manželství, jak sama uvedla ve svém návrhu, přistoupila ke dvěma závazkům a podepsala spolu s manželem dvě smlouvy o úvěru. Chtěla tak pomoci svému manželovi, který peníze beze zbytku využil, ovšem žádným způsobem dlužné částky nesplácel. Celá situace vyvrcholila asi po dvou letech, kdy paní Petra zjistila, že má pan Bedřich obrovské množství dluhů, které dosahovaly dokonce milionových částek. Jen u Okresního soudu ve Vyškově vůči němu probíhalo téměř 60 různých soudních řízení. Vše vyvrcholilo tím, že jejich rodinný dům byl prodán v nařízené soudní dražbě. Paní Petře již samozřejmě bylo jasné,

že situaci nelze řešit jinak a podala návrh na rozvod manželství. Oba manželé se na příčinách rozvodu manželství shodli, proto bylo jejich manželství poměrně rychle rozvedeno. Paní Petra, které byly svěřeny do péče dvě nezletilé děti, dodnes odpovídá za závazky svého bývalého manžela. Ve svém zaměstnání vydělává cca 16.000,-Kč čistého měsíčně a je nucena odpovídat za statisícové částky, přestože z těchto peněz pro svou potřebu ničeho nepoužila. Je pochopitelné, že se i s dětmi nacházela ve velmi zoufalé situaci.

Situaci však chtěla i s ohledem na děti nějakým způsobem vyřešit. Rozhodla se podat návrh k soudu na povolení oddlužení. Asi po třech měsících, kdy soudu doložila všechny potřebné informace a doklady, soud jejímu návrhu vyhověl a schválil oddlužení tak, že paní Petře uložil po dobu 5 let pravidelně splácet věřitelům téměř veškeré její příjmy, až na základní nepostižitelnou částku, která nesmí být sražena a jejíž výši stanoví zvláštní předpis.

Paní Petra byla za tuto možnost neskonalo vděčná. S ohledem na jediný příjem ze svého zaměstnání by nebyla samozřejmě schopna takto vysoké částky v plné výši věřitelům splácet. Tito se již své závazky samozřejmě snažili vymáhat a paní Petra byla vlivem všech těchto okolností ve velmi špatném psychickém stavu. Přestože i takto bude situace pro paní Petru s dětmi velmi těžká, je dnes velmi vděčná, jak sama uvedla, že může řešit svou situaci tímto způsobem. Doufá, že po pěti letech, až velkou část svých dluhů splatí, bude moci začít se svými dětmi nový život.

Rok 2008

V roce 2008 bylo u Okresního soudu ve Vyškově podáno a pravomocně skončeno 291 žalob o rozvod manželství. Z toho 212 těchto návrhů podaly ženy. Z celkového počtu 291 návrhů skončilo rozvodem manželství 261 návrhů. 30 těchto návrhů bylo zastaveno z důvodu zpětvzetí žaloby, případně byl návrh odmítnut pro neodstranění vad žaloby. Z tohoto celkového počtu 261 rozvedených manželství jde o 173 manželství s nezletilými dětmi. V 87 případech se pak jednalo o manželství s jedním nezletilým dítětem, 76 manželství se dvěma nezletilými dětmi, 8 manželství se třemi dětmi, 1 manželství se čtyřmi dětmi a 1 manželství se šesti nezletilými dětmi.

Příčiny rozvodů v roce 2008 jsou znázorněny v následující tabulce:

Příčina rozvodu	Muži	Ženy
Rozdíl povah, názorů a zájmů	183	96
Nevěra	15	4
Alkoholismus	7	4
Nezájem o rodinu	2	1
Neuvážený sňatek	0	2
Zdravotní důvody	0	0
Zlé nakládání, odsouzení pro trestný čin	0	2
Sexuální neshody	0	0
Ostatní příčiny	53	152
Nezjištěná příčina	1	0

Pokud jde o finanční dopady rozvodů, bylo zjištěno celkem 20 případů, kdy byl ten z manželů, jemuž bylo dítě svěřeno do výchovy, nucen odpovídat za dluhy vzniklé za trvání manželství. Ve všech případech bylo dítě svěřeno do výchovy matce. V jednom případě pak oba manželé byli neúměrně zadluženi, nezletilé dítě však bylo svěřeno do péče prarodičů, neboť matka byla neznámého pobytu, otec opakovaně páchal trestnou činnost a trpěl sexuální deviací. Nad nezletilým byl současně stanoven soudem dohled.

V sedmi z těchto případů odpovídaly ženy s nezletilými dětmi za závazky nepřesahující částku 50.000,-Kč. Jednalo se zpravidla opět o drobné půjčky, či různé běžné poplatky, faktury za elektrickou energii, nájemné a telefonní poplatky.

V sedmi dalších případech již ženy odpovídaly za závazky přesahující 100.000,-Kč. V těchto případech se jednalo již o půjčky na vyšší částky, úvěry u různých bankovních institucí. Zpravidla se u obou bývalých partnerů vyskytovalo i větší množství nařízených exekucí.

Ve zbývajících šesti případech dosahovaly dluhy, za které musely ženy s dětmi i po rozvodu odpovídat, částku převyšující 200.000,-Kč. Ve čtyřech případech tato částka činila až 1.000.000,-Kč. V jednom případě byl také soudem nařízen výkon rozhodnutí zřízením soudcovského zástavního práva na nemovitosti náležející do společného jmění manželů. V jednom případě pak bylo soudem rozhodnuto o povinnosti matky, která měla v péči dvě nezletilé děti, vyklidit byt z důvodu velkého dluhu na nájemném.

V roce 2008 tedy bylo u Okresního soudu ve Vyškově zjištěno 20 případů, kdy byl rodič, jemuž bylo dítě svěřeno do péče, nucen i po rozvodu manželství odpovídat za dluhy vzniklé za trvání manželství.

Kazuistika č. 4

Paní Jaroslava uzavřela sňatek s panem Lubomírem asi po dvouleté známosti. Důvodem uzavření sňatku bylo těhotenství paní Jaroslavy. Manželství bylo zpočátku relativně spokojené. Oba manželé byli zaměstnáni, žili v městském bytě spolu se svými dvěma nezletilými dětmi. Oba manželé však ve svém zaměstnání měli podprůměrné platy, proto se pan Lubomír asi rok po narození druhého dítěte rozhodl, že začne podnikat. Jeho úmysly byly dobré, snil pouze o tom, aby se jeho rodina měla lépe a mohli si takto dovolit více věcí než tomu bylo doposud. V podnikání se však panu Lubomírovi příliš nedařilo. Vznikly mu velké dluhy, nebyl schopen splácet svým věřitelům a situaci po dohodě s manželkou řešila rodina tak, že oba manželé uzavřeli ve dvou případech smlouvu o úvěru vždy na částku 200.000,-Kč. Celkem tedy 400.000,-Kč. Mimoto měl pan Lubomír další drobné závazky dosahující výše téměř

500.000,-Kč. Paní Jaroslava doufala, že takto svému muži pomůže překonat počáteční finanční problémy spojené s jeho podnikáním, situace se vyřeší a rodina bude dále žít spokojeně, jako tomu bylo doposud.

Realita však byla jiná. Dluhy pana Lubomíra se neustále zvyšovaly a ani on sám již neviděl žádnou možnost, jak situaci řešit. Poté co domácnost navštívil exekutor se paní Jaroslava odhodlala k radikálnímu řešení. Podala k soudu návrh na rozvod manželství. Současně však chtěla vyřešit i své finanční problémy. Proto s manželem k návrhu na rozvod manželství připojili Smlouvu o vypořádání vzájemných majetkových vztahů na dobu po rozvodu manželství, ve které si vypořádali svůj majetek i své závazky. S ohledem na skutečnost, že v podstatě všechny závazky vznikly z důvodu manželova podnikání, dohodli se v této smlouvě, která byla podepsána u notáře, že pan Lubomír bude odpovídat a splácet asi 75% všech závazků, paní Jaroslava bude odpovídat za 25% závazků. I takto paní Jaroslava, již byly děti svěřeny do péče, odpovídala za částku přesahující výši 300.000,-Kč. Výše jejího čistého měsíčního výdělků činila 11.000,-Kč měsíčně. Věřitelé však přistoupili na dohodu o splátkách, proto doufala, že situaci s dětmi nějak zvládne.

Nicméně jednoho dne obdržela od soudu předvolání k jednání spolu se žalobou, dle které měla být spolu s bývalým manželem povinna uhradit žalobci částku ve výši 200.000,-Kč spolu s náklady řízení. Jednalo se však o úvěr, který měl dle smlouvy splácet pan Lubomír. Paní Jaroslava tedy byla relativně klidná, domnívala se, že smlouvu o vypořádání majetkových vztahů u jednání doloží a situace se vyřeší. Pan Lubomír u soudu v podstatě přiznal, že dohodu porušil, úvěr nesplácel, rovněž také nehradí výživné na své děti. V současné době je však nezaměstnaný a žádné finanční prostředky nemá. Soud ve věci rozhodl rozsudkem, dle kterého jsou oba žalovaní povinni zaplatit žalobci společně a nerozdílně částku ve výši 200.000,-Kč spolu s úroky z prodlení a náhradu nákladů řízení. Ve svém odůvodnění pak soud dále uvedl, že se jedná o dluh, který vznikl za trvání manželství. I když oba žalovaní zvolili rozvod dle ust. § 24a odst. 1) zákona o rodině a vypořádali si tak své majetkové záležitosti, je toto závazné jen pro ně, nikoliv však ve vztahu k žalobci, který je oprávněn částku, jež jim zapůjčil za trvání manželství, požadovat po obou. Paní Jaroslava se u jednání zhroutila. Nemá ponětí, jak nastalou situaci vyřešit. Navíc netuší, kolik obdobných soudních sporů bude ještě nucena absolvovat a co bude s ní i s dětmi do budoucna.

6.4 Vyhodnocení výsledků šetření

Shrneme-li výsledky získané ze spisové dokumentace Okresního soudu ve Vyškově, zjistíme, že počet rozvodů v rámci obvodu Okresního soudu ve Vyškově se v letech 2005 až 2008 rok od roku zvyšuje. Nedošlo však k žádnému rapidnímu nárůstu těchto sporů. Zejména v letech 2006 a 2007 byl počet rozvodových sporů téměř totožný. Došlo v těchto letech k nárůstu pouze o šest případů. K pozvolnému nárůstu návrhů na rozvod manželství však ve všech sledovaných letech skutečně postupně docházelo.

Pokud jde finanční dopady rozvodů, resp. počet žen, které jsou i po rozvodu manželství povinny hradit dluhy vzniklé za trvání manželství, případně jsou nuceny vlivem těchto skutečností čelit exekucím, bylo šetřením zjištěno, že počet těchto sporů je v letech 2005 až 2008 víceméně stále stejný. V letech 2005 a 2006 byl počet těchto sporů totožný, v roce 2007 došlo k mírnému poklesu, pouze však o jeden takovýto případ. V následujícím roce, tedy v roce 2008, došlo k nárůstu o tři případy. V jednotlivých letech jsem vyzpovídala pouze rozdíly ohledně výše dlužných částek, za které byl nucen ten z manželů, jemuž bylo dítě svěřeno do výchovy, soudně odpovídat. Nejklidnější v tomto směru byl rok 2007, kdy bylo zjištěno takovýchto případů nejméně, tedy 17, navíc v jedenácti z těchto sedmnácti případů matky s dětmi ve své péči odpovídaly za závazky nepřesahující částku 50.000,-Kč. V dalších pěti případech ženy odpovídaly za závazky přesahující 100.000,-Kč a v jednom případě se pak jednalo o závazky přesahující částku 200.000,-Kč.

Nejvíce případů, tedy dvacet, bylo zjištěno v roce 2008. V sedmi z těchto případů odpovídaly ženy s nezletilými dětmi za závazky nepřesahující částku 50.000,-Kč, v sedmi dalších případech se pak jednalo o částku vyšší než 100.000,-Kč a ve zbývajících šesti případech dosahovaly tyto závazky částky více než 200.000,-Kč. Rok 2008 byl tedy v tomto směru rokem nejhorším.

S ohledem na zjištěné skutečnosti můžeme konstatovat, že v letech 2005 až 2008 nedocházelo k dramatickému nárůstu počtu žen, které by byly nuceny i po rozvodu

manželství odpovídat za dluhy vzniklé v manželství. S výjimkou roku 2008, kdy došlo k mírnému nárůstu, je situace v předcházejících letech téměř totožná.

Hypotéza, že v letech 2005 až 2008 rok od roku rostl počet žen, které i po rozvodu manželství byly povinny hradit dluhy vzniklé za trvání manželství, příp. byly nuceny vlivem těchto skutečností čelit exekucím, se neprokázala. Na vině je nepochybně krátké období, kterého se mé šetření týkalo. Domnívám se, že dnes, tedy v roce 2010, je situace jiná a takovýchto komplikovaných sporů bude do budoucna přibývat, a to zejména s ohledem na dopady ekonomické krize na vývoj české ekonomiky a také růstu zadluženosti českých domácností. Přestože byl tedy nárůst těchto sporů v roce 2008 pouze mírný, domnívám se, že v budoucnu můžeme očekávat ve sledované oblasti nárůst s tímto spojených problémů.

Na připojených kazuistikách v jednotlivých letech jsem se snažila více přiblížit situaci lidí, kterých se tyto problémy týkají. Ze všech těchto případů je patrné, že si jen málo lidí v době, kdy je manželství relativně spokojené, uvědomí, jak tragické dopady může rozvod manželství pro všechny zúčastněné mít. Ze všech kazuistik vyplývá, že ženy, jímž bylo dítě svěřeno do péče, musely vlivem rozvodu a velkých dluhů převážně svých bývalých manželů, čelit soudním sporům, které probíhají i několik let. Následkem těchto sporů jsou velmi vyčerpány a mnohdy se nachází ve velmi špatném psychickém stavu. Kdo však situaci nese také velmi těžce, jsou nezletilé děti, kterých se spory rodičů samozřejmě bezprostředně dotýkají. Mnozí situaci zvládají, případně již zvládli za pomoci svých rodičů či jiných blízkých osob, případně různých institucí. Mnozí za svou lehkovážnost pykají dodnes a jejich vyhlídka do budoucnosti je tak velmi nejistá.

Závěr

Domnívám se, že cíle, které jsem si stanovila pro bakalářskou práci, se mi podařilo splnit. Velmi široké téma mé práce nebylo možno pojmout zcela vyčerpávajícím způsobem. Rozvod a porozvodová situace většinou představuje složitý komplex různých problémů. Zachytila jsem proto ve své práci pouze ty oblasti, které vnímám v tomto směru jako nejdiskutovanější a nejpálčivější. Zaměřila jsem se zejména na vliv rozvodu manželství na nezletilé děti, finanční dopady rozvodu, ale i mediaci, jako určité formy pomoci v tomto složitém období. Zmínila jsem se i o rodině, jako jedné z nejvýznamnějších společenských institucí, která provází každého z nás ve všech fázích vývoje. Rodina má podle mého názoru zcela zásadní význam i v současné společnosti, zvláště pokud jde o zdravý vývoj dětí a jejich následné bezproblémové fungování ve společnosti.

Snažila jsem se ve své práci také poukázat na skutečnost, že rozvodem manželství zdaleka nic nekončí. V mnohých případech teprve začíná. Má práce byla zaměřena spíše na ty stinné stránky rozvodu manželství. Rozvod však samozřejmě nemusí být vždy pouze špatnou zkušeností. Zvláště v případech, pokud je jeden z rodičů například závislý na alkoholu, drogách nebo je gambler, může být rozvod manželství jak pro rodiče, tak i pro jejich děti, doslova vysvobozením. V převážné většině případů se však rozvod manželství negativně dotkne všech zúčastněných. Matky s nezletilými dětmi se pak ve velké většině případů následkem rozvodu ocitají v tíživé finanční situaci.

Rozvedení manželé mají bezesporu výhodu v tom, že jsou to lidé dospělí, zodpovědní za své činy. O dětech však toto tvrdit nelze. Děti se během rozvodových sporů bohužel mnohdy stávají oběťmi rozhodnutí a jednání svých rodičů. To, jak rodiče i děti rozvodovou situaci zvládnou, záleží vždy na rodičích samotných a jejich zodpovědném přístupu v tomto období. Pokud situaci nezvládnou vlastními silami, mají možnost se v dnešní době obrátit na různé instituce, poradny, příp. využít i rodinnou mediaci. Mnoho lidí však o této možnosti nemá tušení, je proto dle mého názoru třeba v tomto směru více učinit a zvýšit tak informovanost široké veřejnosti v této oblasti.

O tom, že je téma mé práce velmi úzce spjato se sociální pedagogikou, jistě není pochyb. Zejména v oblasti rodiny a rozvodů manželství může sociální pedagogika nabídnout řadu možností, jak zmírnit negativní důsledky rozvodů. Jak jsem již uvedla ve své práci, nejúčinnější cesta, jak předcházet rozvodům, ale i finančním problémům spojeným s rozvodem manželství, spočívá dle mého názoru v prevenci. Sociální pedagogika pak může v této oblasti významně přispět ke zlepšení vzdělávání občanů. Mám tím na mysli systematickou výchovu v rodinách, ale i ve školách. Již na základních školách by se žáci měli učit připravovat na zvládnutí praktických úkolů běžného života, ale i finančního rázu, které přispějí k bezproblémovému vedení jejich budoucích domácností, budou schopni zachovávat určitou rovnováhu mezi svými příjmy a výdaji a budou mít zodpovědnější přístup nejen k půjčování peněz, ale k životu vůbec. Děti je nutné již od základní školy vést k zodpovědnějšímu způsobu života tak, aby si byli schopni uvědomit náročnost dlouhodobého spolužití v manželském páru a byli schopni vážit si trvalých životních hodnot.

Resumé

První kapitola mé bakalářské práce se zabývá rodinou, funkcemi rodiny a také jejím postavením v současné společnosti. Zabývá se také významem rodiny a její důležitostí jak pro jednotlivce, tak pro celou společnost. V kapitole jsem dále stručně vymezila pojem manželství, jeho vznik a základní manželská práva a povinnosti.

Druhá kapitola je věnována samotnému rozvodu manželství, stručně v ní také vymezuji sociální pedagogiku. Zaměřuji se převážně na řízení o rozvod manželství a poukazuji také na tři způsoby zániku manželství – rozvod sporný, nesporný a tzv. tvrdostní klauzuli.

Třetí kapitola je věnována dopadu rozvodu manželství na nezletilé děti. Zabývám se v ní převážně důsledky rozvodové situace pro děti, ochranou dítěte během rozvodové situace a možnostmi minimalizace následků rozvodu na dítě. Pro ucelení v ní vymezuji také právní úpravu jednotlivých institutů svěřením do výchovy.

Ve čtvrté kapitole se věnuji mediaci jako určité formy pomoci během rozvodové situace. Zabývám se jejími výhodami, nevýhodami a možnostmi jejího využití, zejména v průběhu rozvodových sporů.

Poslední kapitola teoretické části je pak věnována finančním dopadům rozvodů manželství. V souvislosti s nárůstem zadluženosti českých domácností v ní vymezuji společné jmění manželů, jeho závazky a vypořádání společného jmění manželů.

V praktické části mé bakalářské práce jsem se snažila zjistit, zda a případně jakým způsobem se vyrovnávají matky s nezletilými dětmi s dluhy a závazky vzniklými za trvání manželství. Toto jsem následně demonstrovala připojenými kazuistikami. Zjišťovala jsem, zda se v letech 2005 až 2008 počet rozvodových sporů doprovázených finančními problémy a následnými soudními spory, případně exekucemi, rok od roku zvyšuje. Z dostupných materiálů jsem zjišťovala, zda skutečně dramaticky roste počet žen, které i po rozvodu manželství jsou povinny hradit dluhy vzniklé za trvání manželství, příp. jsou nuceny vlivem těchto skutečností čelit exekucím. Jako metodu sběru dat jsem zvolila analýzu spisového materiálu. Výsledky jsem shrnula v závěrečném vyhodnocení.

Anotace

Tato práce nahlíží na problematiku rozvodovosti z pohledu sociální pedagogiky. Poukazuje zejména na stoupající počet rozvodovosti manželství a v souvislosti s tímto i nárůstem počtu rodin, kde se dítě může ocitnout v neharmonickém prostředí. Zaměřuje se i na mediaci, jako určité formy pomoci během rozvodových sporů. V poslední části se pak v souvislosti s nárůstem zadluženosti českých domácností zabývá finančními dopady rozvodu manželství. Cílem práce je zjistit, zda a případně jakým způsobem se vyrovnávají matky s nezletilými dětmi s dluhy a závazky vzniklými za trvání manželství.

Klíčová slova

dítě, dluhy, manželství, mediace, rodina, rozvod, rozvodovost, sociální pedagogika

Annotation

My bachelor's thesis describes the issue of divorce from the perspective of social pedagogy. My work also notes the rising number of divorces and in this connection also the increasing number of families where the child may be in an inharmonious environment. It also focuses on mediation as a form of assistance during divorce problems. The last part is related to the increased indebtedness of Czech families due to the financial impacts of divorces. The aim of this work is to determine whether and how mothers with young children cope with the debts and liabilities incurred during marriage.

Key words

child, debts, marriage, mediation, family, divorce, divorce rate, social pedagogy

Seznam použité literatury:

1. Seznam použitých právních předpisů

1. **HOLUB, J., NOVÁ, H.** *Zákon o rodině, Komentář a předpisy souvisící.* 6. aktualizované vydání. Praha: Linde, 2004, 750 s., ISBN 80-7201-451-X
2. **Zákon č. 99/1963 Sb., občanský soudní řád,** ve znění pozdějších předpisů

2. Seznam použité literatury

3. **BAKALÁŘ, E.** *Nové pohledy na rozvodovou tematiku.* 1. vyd. Praha: MPSV ČR, 1993, ISBN 80-85529-06-8
4. **BAKALÁŘ, E. et al.** *Rozvodová tematika a moderní psychologie.* Praha: Karolinum, 2006, ISBN 80-246-1089-2
5. **BAKOŠOVÁ, Z.** *Sociálna pedagogika ako životná pomoc.* 3. rozšířené vyd. Bratislava: Univerzita Komenského, public promotion, 2008, 250 s. ISBN 978-80-969944-0-3
6. **DVOŘÁK, J.** *Majetkové společenství manželů.* Praha: ASPI Publishing, 2004, 275 s. ISBN 80-86395-70-7
7. **DYTRYCH, Z., SCHULLER, V., PROKOPEC, J.** *Rodiče nezletilých dětí a rozvod.* 1. vyd. Praha, 1986
8. **EVERETT, C., EVERETT, S., V.** *Zdravý rozvod pro rodiče a děti.* 1. vyd. Praha: Talpress, 2000, ISBN 80-7197-169-3

9. **HRUŠÁKOVÁ, M., KRÁLÍČKOVÁ, Z.** *České rodinné PRÁVO*. 3. přepracované vydání. Brno: Masarykova univerzita a Doplněk, 2006, ISBN 80-210-3974-4, ISBN 80-7239-192-5
10. **KLAPILOVÁ, S.** *Kapitoly ze sociální pedagogiky*. 1. vyd. Olomouc: Vydavatelství univerzity Palackého, 1996, 65 s. ISBN 80-7067-699-8
11. **KRAUS, B.** *Základy sociální pedagogiky*. 1. vyd. Praha: Portál, 2008, 216 s. ISBN 978-80-7367-383-3
12. **KRAUS, B., POLÁČKOVÁ, V. et al.** *Člověk – prostředí – výchova*. Brno: Paido, 2001, 200 s. ISBN 80-7315-004-2
13. **MATĚJČEK, Z., DYTRYCH, Z.** *Krizové situace v rodině očima dítěte*. 1. vyd. Praha: Grada, 2002, 128 s. ISBN 80-247-0332-7
14. **MATĚJČEK, Z., DYTRYCH, Z.** *Přestali jste být manželi, ale zůstáváte rodiči*. Praha: H&H, 1992, ISBN 80-85467-53-4
15. **PLAŇAVA, I.** *Jak se nerozvádět*. 1. vyd. Praha: Grada, 1994, 120 s. ISBN 80-7169-129-1
16. **PLAŇAVA, I.** *Po rozvodu*. MONA, 1986
17. **POKORNÝ, M., HOLUB, M., BIČOVSKÝ, J.** *Společné jmění manželů*. 1. vyd. Praha: Linde, 2000, 230 s. ISBN 80-7201-226-6
18. **PRŮCHA, J.** *Přehled pedagogiky*. 2. akt. vyd. Praha: Portál, 2006, 272 s. ISBN 80-7178-944-5
19. **RISKIN, L.A., ARNOLD, T., KEATING, J.M.** *Mediace aneb Jak řešit konflikty*. Praha: PALATA, 1997, ISBN 80-901710-6-0
20. **SMITH, H.** *Děti a rozvod*. Praha: Portál, 2004, 184 s. ISBN 80-7178-906-2

21. **WARSHAK, R.A.** *Revoluce v porozvodové péči o děti*. Praha: Portál, 1996, 237 s.
ISBN 80-7178-089-8

3. Seznam použitých internetových a jiných zdrojů

22. <http://www.amcr.cz/mediace/o-mediaci.php> O mediaci

23. Český statistický úřad: www.czso.cz

24. **GINTER, J.** Rozvody ruínují stále více lidí. *PRÁVO*. 19. listopadu 2009, 19, 269